

1938

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA:

Kööpenhaminassa olevan tahetyön raportti n:o 1.

Ministeri Thorsleff

23/1 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Kööpenhaminassa, 23 p:nä tammikuuta 1938.

N:o 107.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
1/30 Pal. 38.		
25/1-38	10	10
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N:o 1, jonka nimikkeenä on:

Tanska ja muut pohjoismaat.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Rudolf Holsti

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

Kööpenhamina. SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 1.

Kööpenhaminassa 23 p:nä tammi. kuuta 19 38.

ULKOASIAIN.

1/50 Pal. S -38.

Asia: Tanska ja muut pohjois-
maat.

25/1-38	16	
5	C3	

Kun tarkastelee Tanskan suhtautumista toisiin pohjois-maihin vuoden 1937 kuluessa, tulee ensi sijassa ajatelleeksi niitä vaikeuksia, joita valuutan säännöstely on aiheuttanut, ja pääministeri Stauningin maaliskuun 8 päivänä Lundissa pitämä puhetta.

Valuutan säännöstely on jatkuvasti ollut irritatiomomenttina ja on se epäilemättä huomattavasti vaikeuttanut yhteisymmärrystä. Varsinkin on se syksyn kuluessa aiheuttanut sen, että välit Norjaan ovat olleet vähemmän hyvät. Se seikka että Norjan tuonti Tanskasta viime aikoina on niin huomattavasti kasvanut, on antanut tukea Norjan vaatimuksille saada lisätä vientiään Tanskaan. Asiasta on neuvoteltu, ja marraskuun alussa myönnettiin Norjalle lisälisenssejä, ei kuitenkaan läheskään niin paljon kuin Norja oli vaatinut. Neuvotteluja on sen tähden jatkettu. Tanskalainen kaupallinen komissioni on ollut Oslossa. Yhteisymmärrykseen ei kuitenkaan päästy, ja neuvotteluja on sen tähden vieläkin käytävä. Niitä vaikeuttaa se seikka, että Tanskan on - voipi sanoa - mahdotonta lisätä tuontiaan Norjasta yhtä paljon kuin Norja on lisännyt tuon-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

tiaan Tanskasta. Jos Tanska sitoutuisi ostamaan niin paljon paperia Norjasta, kuin Norja vaatii, olisi se pakotettu katastrooffimaisesti vähentämään paperin ostojaan Suomesta ja Ruotsista.

Myös Tanskan väleihin Suomeen ja Ruotsiin on valtuutan säännöstely vaikuttanut häiritsevästi, joskaan ei samassa määrin kuin suhteisiin Norjaan.

Nyt voi kuitenkin toivoa, että tässä puheena oleva irratiomomentti käy heikommaksi. Tanskan maksutase kun vuonna 1937 on huomattavasti parantunut, ensi sijassa korkeimpien laivarantien kautta. Lasketaan, että valuuttataseen parannus v. 1937 on n. 100 miljoonaa kruunua, ja tänä vuonna on kehitys käynyt samaan suuntaan. Kun näin on, myönnetään valuttalisenssejä entistä enemmän, ja tulevat näistä lisälisensseistä myös osallisiksi pohjoismaat. Tässä suhteessa ovat edellytykset paremmalle yhteistyölle suuremmat kuin ennen.

Kun pääministeri Stauning viime maaliskuun 8 päivänä oli pitänyt puheensa Lundissa reagoitiin sitä vastaan melko voimakkaasti. Mutta ennen pitkää kävi selväksi, että reagointi ei oikeastaan koskenut puheen sisältöä, vaan sen muotoa. Voi nimittäin huomata miltei kaikkien olevan sitä mieltä, ettei puolustusliittoa voisi ajatella. Rajajoki on niin kaukana Jyllannin etelärajasta, ja toisen rajan tuolla puolella on Venäjä ja toisen Saksa. Sama vaara ei ensi sijassa uhkaa. Ja kun puolustusliittoajatusta on vastustettu melko voimakkaasti, on tämä ollut omiaan vahingoittamaan välejä toisiin pohjoismaihin.

Varsin kuvaavaa tanskalaisten suhtautumiselle puolustusliittoajatukseen on Social-Demokraten'in t.k. 13 päivänä julkaisema haastattelu sosialidemokraattien parlamentaarisen johtajan Hartvig Frischin kanssa, jossa hän, korostettuaan yhteistyön merkitystä eri aloilla, lausuu: "Det eneste, der alvorligt vil kunne true dette Samarbejde, er en paa-gaaende Agitation for et Forsvarsforbund, som paa Grund af Landenes forskellige geografiske Beliggenhed ikke vil indel-bare en ligelig Risiko." Ja kaksi päivää myöhemmin anta-massaan haastattelussa on myös pääministeri Stauning uudel-leen ilmaissut kantansa, lausuen: "Jeg tror dog stadig, at Samvirken bedst er mulig paa kulturelle Omraader, i Videns-kab og i visse økonomiske Sager".

Mutta joskin siis on silmiinpistävää, että Tanska nyt pysyttelee syrjässä yhteistyöstä puolustuskysymyksessä, on kuitenkin yksi seikka, joka on otettava huomioon. Tans-kassa ollaan kovin herkkiä kuuntelemaan, mitä Ruotsissa sa-notaan. "Ruotsihan täällä on suurvalta", lausui pari vuot-ta sitten eräs suomalainen sanomalehtimies oltuaan Kööpen-haminassa muutaman päivän. Ehkä se, mitä viime päivinä on lausuttu Ruotsin valtiopäivillä, ei ole vaikuttamatta tääl-lä.

Kööpenhaminassa, 23 p:nä tammikuuta 1938.

Prof. Thule

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA: _____

Kööpenhaminassa olevan kahelyksen raportti n:o 2

v. a. Asainhoitaja Brothems

29/3 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 507.

Kööpenhaminassa, 29 p:nä maaliskuuta 1938.

2 50 Pal. 8-38

30/3.38

5 C3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N° 2, jonka nimikkeenä on:

Suursaksalaisuus Etelä-Jyllannissa.

sa.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri: erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

S. Brothems

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA. SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 2.

Kööpenhamina:ssa 29 p:nä maaliskuuta 1938.

250 Pal. 8 38.

Asia: Suursaksalaisuus Etelä-
Jyllannissa.

20/3-38

5 03

Suursaksalaisuuden aktiivisesti kasvaessa ei ole unohdettava sitä "ikuista taistelua", jota käydään eteläjyllantilaisen sielusta. Hitleriläisenä aikana tämä taistelu on saanut jyrkempiä muotoja, ja viimeiset tapahtumat ovat silmännähtävästi kohottaneet Etelä-Jyllannin irredentistien rohkeutta. Natsipuolueen johtaja eläinlääkäri Møller on äsken antanut määräyksen erikoisen propagandaviraston perustamisesta. Sen tehtävänä on entistä tehokkaampi suursaksalaisuuden etujen valvominen Tanskassa. Viraston vastanimitetty päällikkö Rudolf Stehr sanoi ohjelmajulistuksessaan m.m.: "Jokaisen sanomalehtihyökkäyksen Kolmannen valtakunnan johtavia miehiä vastaan, jokaisen kansallissosialistista liikettä alentavan puheen - - - tulemme käsittämään hyökkäykseksi, joka on kohdistettu suoraan meitä (s.o. saksalaista vähemmistöä) vastaan." Eräs toinen natsijohtaja, hra Jep Nissen (hra Møllerin rivaali, joka on muodostanut oman pienen natsipuolueen) uhkailee lehdessään: " - - - ja kun sortajamme (Tanska) jälleen käy kimppuumme hävittääkseen saksalaisuuden, pyydämme myöskin me Führeriltä apua."

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Näihin uhitteleviin sanoihin ei kuitenkaan ole syytä kiinnittää kovin suurta huomiota. Etelä-Jyllantia ei ainakaan välittömästi uhkaa vaara. Hitler ei koskaan vielä ole puheissaan kosketellut Etelä-Jyllantia. Virallinen Saksa on pariin otteeseen vakuuttanut, ettei rajareviisio ole sen tämän hetken politiikkaa. Ensimmäisen tällaisen lausunnon antoi Rosenberg 1933, jolloin kansallissosialistinen vallankumous herätti voimakasta vastakaikua Tanskan saksalaisen vähemmistön keskuudessa. (Tähän vakuutukseen antoi välittömän aiheen flensborgilaisen tri Sieversin erittäin aggressiivinen esiintyminen Etelä-Jyllannin takaisin valtaamiseksi.) Viime vuonna Saksan propagandaministeriö Flensborgissa ilmestyvän tanskalaismielisen Der Schleswiger-lehden lakkauttamisjutun yhteydessä selitti, ettei Saksalla ole pohjoisessa irredenta-alueita. (Myöhemmin tätä selitystä on saksalaisella taholla tahdottu tulkita niin, ettei rajan Saksan puolella ole irredentaa!)

Jotta oikein ymmärtäisi Etelä-Jyllannin irredenta-ongelmien luonnetta, on syytä lyhyesti palauttaa mieleen, mikä on oikeastaan se saksalainen vähemmistö, joka toivoo yhdistymistä takaisin Saksaan.

Varsinaiset saksalaiset ovat häviävän pieni vähemmistö.¹⁾ Tärkeämpi ryhmä ovat n.s. kotisaksalaiset, joilla

1) Vuoden 1935 vaaleissa äänesti 15% väestöstä saksalaisittain. Tämä oli hiukan enemmän kuin edellisissä vaaleissa 1932, mutta 1920 oli saksalaisesti äänestäviä kokonaista 25%. Mielipiteettömiä lasketaan olevan n.20%, saksalaisten laskelmien mukaan huomattavasti enemmänkin. - Saksalaiseen vähemmistöön lukeutuu n. 30.000 henkeä, näistä vain 10.000 sellaisia, joiden kotikieli on saksa.

tarkoitetaan syntyperältä ja kieleltä tanskalaisia, mutta mieleltä saksalaisia. Tällaisen ryhmän olemassaolo saa selityksensä Slesvigin erikoisista historiallisista oloista. Sen takia kotisaksalaisuus, kuten rajaseuduilla mielialakysymykset yleensä, on tavattoman komplisoitu kysymys. Kotisaksalaisten lukumäärä ei ole mitenkään konstantti, vaan vaihtelee ajasta aikaan riippuen monista asiainhaaroista. Useat slesvigiläiset, jotka olivat mieleltään preussiläisiä ennen 1920, ovat muuttuneet tanskalaisiksi patriooteiksi joko pelkästä lojaalisuudesta hallitusta kohtaan tai puhtaasti opportunitteettisista. Myös päinvastaisia tapauksia tunnetaan. Etelä-Jyllannissa on myöskin verrattain paljon indifferenttejä, joilla ei ole kansallisuuskysymyksessä mitään vakauksellista mielipidettä. Nämä ainekset siirtyvät puolelta toiselle usein pelkistä konjunktuurisista. Erikoisesti niiden käännyttämisen natsipropaganda onkin ottanut tehtäväkseen.

Taloudelliset vaikuttimet ovat näkyisät Etelä-Jyllannin saksalaisuuden kehityksessä. Vanhan Saksan valtakunnan yhteydessä nykyisellä eteläjyllantilaisella oli monessa suhteessa taloudellisesti lukratiivista. Yhdistämisen jälkeen heidän ekonoominen tilansa tuli vaikeammaksi, ja vaikeudet kasvoivat Saksan supistettua maataloustuotteiden tuontiaan Tanskasta. Tanskan taloudellinen ahdinko, joka erikoisen ankarasti on koetellut Etelä-Jyllannin karjankasvattajia, on lisännyt tyytymättömyyttä, jota saksalaiset eivät ole jättäneet käyttämättä hyväkseen propagandatyössään. Hitlerin Saksan mahtavuus ja puheet siitä että rajaa loppujen lopuk-

si on mahdotonta puolustaa, ovat tehneet tietyn vaikutuksen helpommin johdettaviin ja mieleltään ailahteleviin.

Maakysymys on polttavin. Vuodesta 1926 toiminut saksalainen krediittiyhdistys, Vogelgesang-yhtymä, jota avustetaan julkisilla saksalaisilla varoilla, ostaa pakkohuutokaupoissa tiloja, jotka se myy taatusti saksalaismielisille ja pitää huolta siitä, että tilat - Saksan perintömaajärjestyksen periaatteitten mukaisesti! - jatkuvasti pysyvät saksalaisten käsissä. Tämä toiminta on erikoisesti keskittynyt n.s. uhattuun suunnikkaaseen (Den truede Firkant), jonka eteläinen rajaviiva ulottuu Tønderistä Tingløviin.

Saksalaiset valittavat tavan takaa, että Tanska torpparipalstojen jaossa pyrkii heitä sortamaan. Yhdistämisen jälkeen 1920 saksalaiset saivat rajattomasti tällaisia palstoja myös seuduilla lähinnä rajaa. Myöhemmin tanskalaiset ovat hiukan poikenneet alkuperäisestä ehdottoman liberaalista politiikasta, ja on saatu aikaan muutos, jonka mukaan viljelmät jaetaan äänestysprosentin mukaan. Tanskalaiset puolestaan viittaavat puolustaessaan omaa politiikkaansa siihen, ettei yksikään tanskalaismielinen rajan eteläpuolella voi saksalaisen perintömaajärjestyksen mukaan saada viljelyksiä haltuunsa.

Koulukysymys näyttelee niinkään tärkeätä osaa. Saksalaiset tekevät kaikkensa saadakseen kussakin kunnassa kokoon ne 10 perhettä, jotka vaaditaan valtionavun saamiseksi. Näitä on usein vaikea saada, ja silloin tulevat Vogelgesangin rahastot jälleen avuksi. Eräs tepsivä houkutuskeino on että lapsille luvataan ilmaiset polkupyörät. Saksa-

laiset vaativat myös, että kouluissa on annettava opetusta ei ainoastaan saksankielellä vaan myös saksalaiseen henkeen. Heillä on oikeus saada opettajansa Saksasta. Samoin vapaa-papit ja sairaanhoitajattaret tulevat usein Saksasta ja näiden suorittamaa propagandatyötä ei liene arvioitava aivan vähäiseksi.

Etelä-Jyllantia uhkaava vaara ei lähde Blut und Boden-intoilijoiden taholta. Tanskan liberaali vähemmistöpolitiikka jo sinänsä torjuu syytökset saksalaisen kansanosan sortamisesta, eikä irredentistimielialojen luomisella tunnu olevan onnistumisen edellytyksiä paljoa yli sen, mikä jo on saavutettu. Suurin vaara on luonnollisesti Etelä-Jyllannin houkutteleva geopolittinen avainasema.

Kööpenhaminassa, 29 päivänä maaliskuuta 1938.

H. Brothman

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA: _____

Köpenhaminassa olevan lähetysten raportti n:o 3.

Ministeri Therleff

8/4 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Nº 553.

Kööpenhaminassa, 8 p:nä huhtikuuta 1938.

Ulkoasiainministeriön		
J / 50 Pal. 3 38.		
1/4-38	9	LR
5	93	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön rapor-
tin Nº 3, jonka nimikkeenä on:

Puolustuskysymyksestä.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri,
erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Rolf Thulén

Herra Ulkoasiainministeri
Tohtori Rudolf Holsti,
Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 3.

Kööpenhamina-ssa 8 p:nä huhti-kuuta 1938.

Asia: Puolustuskysymyksestä.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
3/50 Pal	18.	
11/4-38	10	LVA
5	C3	

Lähetystö on kirjelmänsä N:o 552 ohella ulkoasiainministeriölle lähettänyt hallituksen esityksen N:o 110 Forslag til Lov om Bemyndigelse til Optagelse af Statslaan til særlige Foranstaltninger, joka on päivätty tämän kuun 5 p:nä. Ne "særlige Foranstaltninger", joista esityksessä on kysymys, koskevat puolustuslaitoksen saattamista parempaan kuntoon.

Esitys on molempien hallituspuolueiden, sosialidemokraatien ja radikaalien, kompromissin tulos. Tunnettua on, että sosialidemokraatit olisivat tahtoneet mennä pidemmälle, mutta että radikaalit, etunenässä ulkoasiainministeri Munch, päättäväisesti asettuivat vastaan ja että pääministeri Stauning säilyttääkseen yhteisrintaman taipui. Oppositiopuolueet eivät ole tyytyväisiä ratkaisuun, mutta varmana voi pitää, että esitys tulee hyväksytyksi.

Esityksen mukaan saa hallitus oikeuden ottaa 50 milj. kruunun kotimaisen lainan, jonka kautta saatuja varoja on käytettävä

1) varastojen hankkimiseksi, "som under ekstraordinære

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Forhold kan bidrage til at sikre Forsyningen med Raastoffer, Brandselsmidler, Gødningstoffer, Reservedele m.v.”;

2) 7 p:nä toukokuuta 1937 armeijaa koskevassa laisassa edellytettyjen määrärahojen aikaisempaan suorittamiseen; sekä

3) siviili-ilmapuolustuksen järjestämiseen.

Ensimmäisen kohdan menojen arvellaan nousevan n. 25 milj. kruunuun ja toisen noin 20 miljoonaan. Ilmapuolustukseen ei näin ollen jääne enempää kuin 5 milj. kruunua.

On väitetty, ettei tässä kysymyksessä olevia määrärahoja voida pitää varsinaisina puolustusmäärärahoina. Kuitenkin on huomattava ensimmäisessä kohdassa olevat ”Reservedele m.v.”, jotka merkinnevät varsinaisia puolustusmäärärahoja. Huomattava on myös, että puolustusministeri Alsing Andersen Social-Demokraten'ille eilen antamassaan haastattelussa on lausunut, että ne hankinnat, joita oli aiottu suorittaa viiden vuoden kuluessa, nyt voidaan saada aikaan kahdessa vuodessa.

Ymmärtääkseni tämänkin esityksen antaminen kaikista vastaväitteistä huolimatta merkitsee, ettei Tanskassakaan ole oltu ymmärtämättä mitä viime aikoina Euroopassa on tapahtunut sekä että Ruotsin, Suomen ja Norjankin esimerkki ei ole ollut vaikuttamatta.

Samana päivänä, jona hallitus hyväksyi tässä kysymyksessä olevan esityksen, piti Ruotsin ulkoasiainministeri tunnetun radiopuheensa. Tämän johdosta on ulkoasiainministeri Munch sekä Oslossa pitämässään radiopuheessa että eilen kansankäräjillä lausunut, että herra Sandlerin ehdotusta on har-

kittava. Samaa on hänen äänenkannattajansa Politiken kirjoittanut. Tämän johdosta on kysytty, mitä tällainen harkitseminen merkitsee, koska kuitenkin tohtori Munch ja muut radikaalit itsepäisästi vastustavat sotilasmäärärahojen korottamista. Ja tämän huomautuksen johdosta on taas syytä mainita seuraavaa.

Väitetään, että herra Stauning suunnittelee paria muutosta hallitukseen ja että ulkoasiainministeri Munch ja joku toinen hallituksen jäsen lähitulevaisuudessa tulisivat eroamaan. Vastapainoksi väitetään pääministerin koettavan saada hallitukseen pari edustajaa venstrepuolueesta, jossa ei olla yksimielisiä. Täten olisi herra Stauningilla enemmistö ilman radikaalien tukea.

Kun emen on puhuttu tohtori Munchin erosta, on pidetty selvänä, että hänen seuraajakseen tulisi vuosien 1913-1920 ulkoministeri, entinen Tukholman lähettiläs Erik Scavenius, joka nykyään on ministeriön käytettävänä konferensseja varten varsinkin kansainliitossa. Niin ei kuitenkaan käyne. Muutama päivä sitten kääntyivät eräät korkeat upseerit kuninkaan lähellä olevan henkilön puoleen, pyytäen häntä huomauttamaan kuninkaalle, ettei herra Scavenius ole sopiva ulkoasiainministeriksi, syystä että hänen puolustusystävällisyytensä on pieni. Tällaisen kääntymisen ei tarvitse merkitä paljoa, sillä varsin epävarmaahan on, voisiko kuningas estää herra Scaveniuksen nimittämistä. Mutta lienee niin, ettei Scavenius itse suostu rupeamaan ulkoasiainministeriksi.

Kun näin on, oli ajateltu herra Munchin seuraajaksi kansankäräjän sosialidemokraattisen ryhmän puheenjohtajaa,

lehtori Hartvig Frisch'iä. Tästä lienee kuitenkin luovuttu Saksan tähden, koska herra Frisch on tunnettu varsin jyrkkänä antinatsistina. Ja nyt väitetään että ulkoasiainministeriksi tulee ammattimies, Lontoon lähettiläs Reventlow. Ennenkuin kreivi Reventlow tämän vuoden alussa siirtyi Lontooseen, oli hän useana vuotena lähettiläänä Tukholmassa, ja olisi tarkoitus hänen nimittämislään alleviivata, että tahdotaan olla yhteistyössä Ruotsin kanssa.

Olen tässä esittänyt mitä olen kuullut ulkoministerin vaihdosta voimatta vakuuttaa, että tiedot ovat oikeita. Tahdon kuitenkin lisätä, että eräs varsin korkeassa asemassa oleva henkilö minulle vakuutti tulevan käymään, niinkuin yllä olen kirjoittanut.

Kööpenhaminassa, 8 p:nä huhtikuuta 1938.

Rolf Thorsjö

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA: _____

Köpenhaminassa olevan lähetystön raportti n:o 4.

Ministeri Therleff

18/4 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 602.

Kööpenhaminassa, 18 p:nä K^uhtikuuta 1938.

4 / 50 Val. 6 - 38.	
20/4-38	?
5	C3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan t^äten kunnioittavimmin l^ä-
hett^ä K^ööpenhaminan l^ähetyst^ön raportin
N° 4, jonka nimikkeⁿä on:

Tanskan etel^rajaja.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri,
erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Raf Mestly

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 4.

Kööpenhamina:ssa 18 p:nä huhti-kuuta 1938.

Asia: Tanskan eteläraja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
4/50 Pal. 38.		
20/4-38	9	LML
5	C3	AGIA

Kun Hitler maaliskuussa marssitti joukkonsa Itävaltaan, en ollut täällä enkä sen tähden voinut todeta, minkä vaikutuksen tämä toimenpide teki Tanskassa. Seurasin kuitenkin Tanskan lehtiä ja huomasin että, lukuunottamatta uutisia siitä, että valtaamista seuraavana yönä paljon ihmisiä oli liikkunut Kööpenhaminan kaduilla odotellen uusia sähkösanomia, sanomalehdissä ei ollut mitään kirjoituksia, joista olisi käynyt selville, että oli huolestuneita tapahtumien johdosta. Toiselta puolelta voin todeta, että eräät tanskalaiset, jotka tapasin Etelä-Ranskassa, missä silloin olin, ja jotka epäilemättä olivat saaneet kirjeitä Tanskasta, olivat melko huolestuneita. Tämä viittasi siihen että lentien pidättyväisyys ei ollut ihan spontaanista, ja palattuani tänne olenkin kuullut lausuttavan otaksuvia siitä, että ulkoasiaiministeriö olisi saanut lehdet olemaan julkituomatta huolestumisen ilmauksia. On kuitenkin luultavaa, että näin ei ole tapahtunut - ainakaan ei ole, niinkuin on tapana, sanomalehtien toimittajia kutsuttu ulkoasiaiministeriöön - vaan että sanomalehdet itsestään ovat käsittäneet, ettei ollut paikallaan ilmaista huolestuneisuutta. Oli miten oli, sanomalehtien pidättyväisyys epäilemättä sai aikaan sen, että täällä tyynes-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiaiministeriön tiedoituksiin.

ti seurattiin asiain kulkua, etteikÄ edes EtelÄ-Jyllannissa suuremmissa määrin oltu levottomia.

Useimmille lienee sen tähden tullut yllätyksenä saksalaisen vähemmistön edustajan, pastori Schmidtin esiintyminen kansankäräjillä t.k. 12 p:nä. Kun keskusteltiin lisäbudjetista, otti herra Schmidt puheeksi rajakysymyksen, antaen siitä pidemmänpuoleisen lausunnon, joka muodoltaan oli siivo, niin kuin hänen puheensa yleensä ovat. Hän tunnusti aluksi, että saksalaisen vähemmistön kulttuuriolot Etelä-Jyllannissa oli järjestetty paremmin kuin useimmilla muilla rajaseuduilla, mutta hän huomautti, "at der i Gransespørgsmaalet er en Del Knuder, som trænger til at løses", lisäten kuitenkin samalla, ettei näitä solmuja ole selviteltävä "ved Magt, men ved god Vilje fra begge Sider". Hän mainitsi edelleen, että epätydyttävä tilanne johtui siitä, että rajakysymykset järjestettiin Versailles'ssa, eikä Saksan ja Tanskan välisten neuvottelujen kautta, ja lisäsi, että oli doktrinääristä ja ahdasta kun Tanskalla ei ole muuta sanomista kuin: Gransen ligger dér, og den ligger fast. Lopuksi lausui hän: Jeg kan ikke tanke mig andet, end at man fra begge Sider er klar over, at man ved given Lejlighed engang maa tale med hinanden om disse Ting. Hvornaar denne Lejlighed er for Haanden, staar det jo helt alene til de to Parter, Danmark og Tyskland at bedømme.

Herra Schmidtille vastasi ulkoasiainministeri Munch lyhyessä puheessa, joka on saanut osakseen yleisen tunnustuksen. Sen johdosta että pastori Schmidt oli väittänyt,

että se tapa, jolla rajakysymys ratkaistiin, "ikke stemmede med Nordens Principer", lausui tohtori Munch: Jeg tror heroverfor at kunne sige, at de nordiske Lande ser paa dette Spørgsmaal paa samme Maade, som man ser paa det i Danmark. Der er i den Afgørelse, som her blev truffet, intet der kan siges paa nogen Maade at være i Uoverensstemmelse med de almene Principer for nationale Spørgsmaals Afgørelse, som har en overvældende Tilslutning inden for de nordiske Folk. Gransen blev i 1920 draget ved en Afstemning, om vilken det tør siges, at den blev gennemført som et saa klart og skarpt Udslag af Sindelaget, som faa eller ingen Afstemninger, der i Tidernes Løb har fundet Sted, er blevet det". Puhuen rajalla asuvien saksalaisten oloista lausui herra Munch, että he nauttivat "en Frihed, der er saa stor, at man skal lede vidt omkring over Verden for at finde en Frihed, der er større end den, der her er Tale om". Ja hän lopetti lausuntonsa tästä kysymyksestä sanoilla: "Jeg tror da at kunne sige, at det er helt naturligt at dette Gransespørgsmaal siden ikke er blevet rejst, og at der intet Grundlag findes for Strid mellem Tyskland og Danmark".

Toistaiseksi on liian aikaista esittää mielipidettä siitä, missä määrin rajaseuduissa ja Saksassa tullaan yhtymään tohtori Munchin lausumaan toivomukseen - sellaise-nahan sitä on pidettävä. Valitettavaa on epäilemättä, että rajakysymyksestä on ruvettu julkisesti keskustelemaan. Tanskan valtina on ensi sijassa, että sen rajaseutupolitiikka on niin erinomaisen liberaalinen ja että luultavasti tämän

tähden saksalaismielisten luku, päättäen m.m. vaaleissa annetuista äänistä, on vähentynyt. Erinomaiseksi eduksi Tanskalle on niinikään että se tyytyi pienempään aluelisäykseen kuin se Versailles'n rauhan mukaan olisi voinut saada.

Päivää sen jälkeen kuin herra Schmidt oli esiintynyt, esiintyi kansankäräjillä eräs Tanskan natsipuolueeseen kuuluva agitaattori Westergaard, ampuen lehteriltä kaksi laukausta koirapistoolilla oikeusministeri Steincken puhuessa. Asia, varsinkin Westergaardin mahdollisiin kanssasyllisiin nähdä, on vielä selvittämättä. Tyydyn sen tähden toistaiseksi mainitsemaan, että natsi Westergaard on entinen kommunisti.

Kööpenhaminassa, 18 päivänä huhtikuuta 1938.

Roy Murray

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA:

Höjningshänväran för arbetslösa kap. 5.

Ministeri Chesloff.

28/5 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Kööpenhaminassa, 29 p:nä toukokuuta 1938.

N° 833.

6 50 k.	38
30/5.38	
5	03

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N° 5, jonka nimikkeenä on:

Saksalaista merentutkimusta Itämerellä.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Rudolf Holsti

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 5.

Kööpenhamina-ssa 28 p:nä touko-kuuta 1938.

Asia: Saksalaista merentutkimusta
Itämerellä.

ASIA
6 50 koe. 38
30/5-38
5 C3

Relata refero.

Tällä on tällä viikolla pidetty kansainvälisen merentutkimuskonseljin vuosikokous. Tällöin ovat eri maiden edustajat tehneet selkoa tutkimuksistaan. Melkoista huomiota - ei vähimmin ruotsalaisten keskuudessa - lienee herättänyt saksalaisten selostus, koska siitä kävi selville, että he syyskuusta 1937 alkaen paljon intiivisemmin kuin ennen ovat tutkineet eteläistä Itämerestä, Gotlannista alkaen, kiinnittäen myös suurta huomiota veden läpikuultavuuteen ja merenpohjan geologiaan.

Saksassa on - jollei oteta huomioon Kielin vasta viime vuonna perustettua Ostseeinstitutia - kaksi laitosta merentutkimusta varten, nimittäin Berliinissä toimiva Institut für Meereskunde ja Hampurin Deutsche Seewarte. Edellinen on puhtaasti tieteellinen laitos. Jälkimmäinen oli Versailles'n rauhaan asti yhdistettyä Saksan laivastohallintoon ja on sen toiminta-ohjelma ollut enemmän käytännöllistä laatua. Nyt kysytään, missä määrin se on strateegista.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

On ilmoitettu, että työaluetta tullaan laajentamaan ja että se tulee ulottumaan Gotlannin kummallekin puolelle.

Kööpenhaminassa, 28 p:nä toukokuuta 1938.

Roy Thorsby

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA: _____

Kööpenhaminassa olevan lähetystön raportti n:o 6.

Ministeri Thesleff

6/6 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Nº 853.

Kööpenhaminassa, 6 p:nä kesäkuuta 1938.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
7/57 Sal. 1938.		
9/6-38	9	125
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin Nº 6, jonka nimikkeenä on:

Mielipiteitä Tanskan eteläräjasta.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Raf. Mecklin

Herra Ulkoasiainministeri
Tohtori Rudolf Holsti,
Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 6.

Kööpenhamina-ssa 6 p:nä kesä-kuuta 1938. 7/57 Sal. 38.

Asia: Mielipiteitä Tanskan
etelärajusta.

9/6-38	9	111
5	C3	

Raportissani № 4 viime huhtikuun 18 p:ltä olen tehnyt selkoa saksalaisen vähemmistön edustajan, pastori Schmidtin esiintymisestä kansankäräjillä saman kuun 12 p:nä, jolloin hän huomautti, että rajakysymyksessä oli eräitä solmuja, joita oli selviteltävä, ei kuitenkaan mahtikeinoin, vaan siten että kummallakin puolella osoitetaan hyvää tahtoa, ja mainitsin, että hänen puheensa muodoltaan oli siivo, niin kuin hänen puheensa yleensä ovat. Nyt on sama herra Schmidt pitänyt sopivana antaa haastattelun rajakysymyksestä norjalaiselle Tidens Tegn'ille, eikä minun tämän jälkeen oikein tekisi mieli toistaa, että se mitä hän puhuu yleensä on siivoa, jollen alleviivaisi sanaa muodoltaan.

Antamassaan haastattelussa lausuu herra Schmidt suoraan, että rajan tarkistamisesta tulee tosi ennemmin tai myöhemmin ja että on odotettavissa että Saksan hallitus ennemmin tai myöhemmin tahtoo saada rajan muutetuksi. Kun haastattelija tämän johdosta kysyi, onko virallista ehdotusta rajan muuttamisesta tehty, vastasi herra Schmidt, ettei hänen tietääkseen niin ole tapahtunut, mutta että valtakunnanjohtaja Rosenberg Flens-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

borgissa pitämässään puheessa oli puhunut siihen suuntaan. Tämän johdosta huomauttaa Berlingske Tidenden ulkopoliittinen toimittaja Bladel (Berlingske Aftenavis 4.6.38), että Rosenberg piti puheensa Flensborgissa 11 p:nä lokakuuta 1933 ja että herra Schmidt puolitoista vuotta myöhemmin (9.5.35) kansankäräjillä oli lausunut, ettei Saksan politiikan pyrkimyksissä piillyt Tanskaa uhkaavaa vaaraa.

Kun pastori Schmidt edelleen oli lausunut valittelevansa sitä kohtelua, joka Etelä-Jyllannissa tulee saksalaisten osaksi, kysyi haastattelija, kohteleeke Saksa rajan eteläpuolella asuvia tanskalaisia paremmin, vastasi herra Schmidt, että joskin voi olla syytä moittimiseen sen kohtelun johdosta, joka tulee rajan eteläpuolella olevien tanskalaisten osaksi, niin tämä ei ole riittävä puolustus sille, että Tanska menettelee samoin.

Tämä menee jo siivouden rajojen toiselle puolelle, eikä herra Schmidt luultavasti voisi väittää tällaista Tanskassa, jossa asiat tunnetaan ja tiedetään, kuinka äärettömän vapaamielisesti Tanska suhtautuu saksalaiseen vähemmistönsä, ja josta suhtautumisesta, kuten toimittaja Bladel huomauttaa, puolivirallinen Deutsche Diplomatische Korrespondenz 12 p:nä helmikuuta 1936 kirjoitti: Tanskan valtiovalta on lojaalisen asenteensa kautta vähemmistökysymyksessä samalla esikuva toisille valtioille.

Pastori Schmidt'in esiintyminen maan rajojen ulkopuolella antaa aihetta kahteen kysymykseen: minkä tähden hän nyt katsoo tarpeelliseksi esiintyä, ja uhkaako vaara Tanskan etelärajaa.

Mikäli olen voinut huomata, ei herra Schmidtillä täällä pidetä Hitlerin agenttina, eikä sen tähden ole luultavaa että hän on esiintynyt ohjeiden mukaan. Luultavampaa kai on että hän on innostunut viimeisten aikojen tai oikeammin viimeistädellisten aikojen tapahtumien johdosta.

Mitä taas vaaranuhkaan tulee, niin riippunee se ensi sijassa Saksan yleisistä expansionipyrkimyksistä ja toisessa sijassa raja-asukkaiden ja koko Tanskan suhtautumisesta kysymykseen. Se että naudanlihan, kananmunien ja voion hinnat Saksassa ovat korkeammat kuin Tanskassa, vaikuttaa suorastaan mielipiteiden muodostumiseen! Ja mitä mielialaan Tanskassa tulee ovat minua viime aikoina hämmästyttäneet sellaiset lausunnot, että Etelä-Jyllanti jo niin kauan oli kuulunut Saksaan ja sen kautta niin saksalaistunut, että voi käydä mahdottomaksi säilyttää sitä Tanskan rajojen sisäpuolella. Siis Hvad-kan-det-nyttepolitiikkaa muullakin kuin sotilaallisen puolustuksen alalla. Toistaiseksi en voi lausua mielipidettä siitä, olisiko tällaisella mielipiteellä paljon kannattajia, sillä ulkomaalaisellehan ei mielellään puhuta siihen suuntaan. Mutta ymmärtääkseni on tähän ilmiöön kuitenkin kiinnitettävä huomiota.

Tässä yhteydessä voi olla syytä kosketella norjalaisen Aftenposten'in pääkirjoitusta t.k. 3 p:ltä, jota Tanskan lehdet, mikäli olen voinut huomata, merkillistä kyllä eivät ole selostaneet. Lehti tekee varsin selvän eron Etelä-Jyllannin ja muun Tanskan välillä, se kun kirjoittaa: Det er nemlig absolutt utelukket at det norske storting

vil beordre norske soldater til forsvar med våben for Danmarks nuværende sydgrense, som jo har været en grense på flyttefot i det siste århundre. Det er jo ikke Danmarks selvstændighet det gjelder, men i højden en tilbakenden til den grense Danmark hadde for 20 år siden og som det da hadde hatt i 50 år.

Tätä ennen ovat Norjassa parina viimeisenä kuu-
kautena samaan suuntaan - ja reikeämmin - kirjoittaneet
asianajaja Smedal ja professori Marstrander. Heidän kirjoj-
tuksiinsa ei luullakseni ole ollut syytä kiinnittää suu-
rempaa huomiota, sillä he olivat Grönlannin kysymyksen ai-
kana ihan monomaaneja ja tuntuu siltä, että heidän vai-
kuttimenaan olisi kostonhalu. Mutta toista on, kun Aften-
posten kirjoittaa niin kuin kirjoittaa.

Kööpenhaminassa, 6 päivänä kesäkuuta 1938.

Raf Thorsby

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA: _____

Röyryhänissä oleva lähetyksen rap. 7.

V.a. Asiohoitaja Protherus.

4/7 1938.

Kööpenhaminassa, heinäkuun 21 p:nä 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Nº 1011.

ULKOASIAINMI		
Nº 8151/ae D. 1 38		
25/7-38	?	U.S.S.R.
5	C3	KOKA

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin Nº 7, jonka nimikkeenä on:

Kumouksellisia virtauksia Tanskassa.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

H. Brothems.

Herra Ulkoasiainministeri
Tohtori Rudolf Holsti,
Helsinki.

Kööpenhamina - SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

RAPORTTI n:o 7.

Kööpenhamina 21 p:nä heinä kuuta 1938.

Asia: Kumouksellisia virtauksia
Tanskassa.

ULKOASIAIN			Salainen.
8/57			38
25/9.38			
RYHMÄ	LUOKA	MÄ	
5	03		

Tanskan pienen natsipuolueen innokas toiminta ei ole tähän mennessä kantanut sanottavia hedelmiä. Puolueen viimeaikaisen historian kohokohtia, t.s. hetkiä jolloin puolue todella antoi koko maalle puheenaihetta, ovat lääninkreivi Sehestedin herostraattinen kunniaoikeusjuttu oikeusministeriä vastaan ja erään puolueeseen kuuluvan työmiehen koirapysyylaukaus oikeusministeriä kohti folketingin istunnossa. Mutta muuten on puolue elänyt verrattain kituvaa elämää. Sen sanomalehdet ovat huonosti toimitetut, kassa tyhjä. Ideologiset ja henkilökohtaiset erimielisyydet johtajien välillä ovat paloitelleet puolueen ainakin kolmeen fraktiooniin. Natsien ja L.S.-liikkeen välit ovat ainakin toistaiseksi rikki, ja puolue sen takia menettänyt tukeansa Jyllannissa, missä sen kannattajat ovat olleet lukuisimmat.

Selitys natsipuolueen epäonnistumiseen on ehkä lähinnä löydettävissä tanskalaisesta kansanluonteesta, mutta myös siitä, että puolueella ei ole ollut omaperäistä ohjelmaa. Sen antiseemitismi, iskusanat, embleemi, kaikki ovat suoraan Saksasta lainattua tavaraa, josta tuskin on välitetty edes alkuperämerkintää poistaa. On yleisesti tunnettua, että tanskalaiset natsijohtajat

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

käyvät Berliinissä neuvottelemassa puolueensa organisaatiokysymyksistä. Vaikka tuskin tarvitsee epäillä, että näiden matkojen ja tämän apinoimishalun takana olisi mitään valonarkoja pyrkiä, ovat ne kuitenkin herättäneet varsin yleistä aversioonia niidenkin keskuudessa jotka muuten ovat valmiit tukemaan jokaista oppositiota nykyistä hallitusjärjestelmää vastaan. Natsipuolue ei ole onnistunut saamaan kannattajia piireistä, jotka Tanskassa jotakin merkitsevät, Teollisuus- ja rahapiirit ovat pysyneet sille kylminä.

Sen takia ei herättänyt aivan vähäistä hämmästyksiä, kun "Social-Demokraten" t.k. 15 päivän numerossaan paljasti suuruus- suuntaisen "salaliiton", jonka tarkoituksena olisi tuottaa Tanskaan diktatuurijärjestelmä, asiantuntijaministereineen ja neuvonantavine parlamentteineen. Ohjelma sinänsä ei ole asiassa mielenkiintoisin, vaan se, keitä henkilöitä Social-Demokraten lueteli "kansallisen liigan" ohjelmajulistuksen allekirjoittajina.

On nimittäin merkille pantavaa, että tähän "liigaan" kuuluviksi mainitut eivät ole kansallissosialistisen puolueen miehiä, vaan osaksi politiikan ulkopuolella olevia tunnettuja kansalaisia, osaksi konservatiivisen puolueen oppositiosivien miehiä. Viimeksimainittuihin kuuluu generalauditör Pürschel, sekä J. Westergaard, konservatiivisen nuorisojärjestön johtokunnan jäsen, joka paljastusten jälkeen heti vapautettiin johtokuntajäsenyydestään. Muista on mainittu venstre-puolueen nuorisojärjestön johtaja Thisted-Knudsen, kreivi Danneskiöld-Samsö, toimittaja Arne Sörensen, jonka kirja "Nykyajan ihminen" on suomeksi ilmestynyt, Danzigin ent. komissaari Helmer Rosting sekä Ollerupin johtaja Niels Bukh, muutamia joukosta poimiakseni. Thisted-Knudsen ja Niels Bukh ovat nyttemmin dementoineet osallisuutensa.

Ilmeistä on, että "liigalla" on takanaan huomattavia finanssivoimia. Sen kassaan lienee kertynyt varoja jo 600000 kr. Aluksi liikkeelle päässyt huhu, että laivanvarustaja A.P. Möller ja insinööri Knud Højgaard olisivat suorastaan sekaantuneet "salaliittolaisten" puuhiin, on kuitenkin osoittautunut perättömäksi. Möller oli matkoilla silloin kuin Charlottenlundissa 30 päivänä kesäkuuta allekirjoitettiin puolueen ohjelmajulistus, jonka oli määrä toistaiseksi pysyä salaisena. Knud Højgaard, suuren Højgaard & Schultz-insinööritoimiston johtaja, lienee ollut mukana "liigan" perustamisen aikana viime toukokuussa, mutta nyt vetäytynyt taka-alalle. Nämä molemmat herrat ovat sen - puolueiden ulkopuolella olevan, kevättalvella perustetun - liikkeen johtajia, jonka tarkoituksena on harjoittaa propagandaa kansallisen puolustustahdon herättämiseksi. Näissä tehtävissä he ovat kirjoittaneet ja puhuneet nykyisestä hallitusjärjestelmästä sellaisessa sävyssä, ettei ole ihmeteltävää, että heidät ensimmäisinä tahdotaan nähdä syytettyjen penkillä.

Enempää kuin arvailuja ja sanomalehtien tietämää ei koko asiasta ole tullut ilmi. Monet dementiat osittavat, että koko juttua on kovasti paisuteltu. Hallituspiireissä on kuitenkin asiaan suhtauduttu vakavasti Niinpä pääministerin Färsaarille suunnittelema matka peruutettiin. Virallisesti syytettiin äkillistä vatsainfluenssaa, mutta julkisena salaisuutena kerrotaan, että sairaus oli "diplomaattista" laatua.

Mitä tämä slainen puuhailu sitten tosiasiasa oikein on?

Eräänlaisen uuskonservatiivisen puolueen perustamista on pidemmän aikaa suunniteltu. Mutta jos tämä olisi sitä, niin minä tähden niin suuri salaperäisyys on tarpeen?

Lähellä oleva mahdollisuus on, että "Social-Demokraten" on yhdellä iskulla tahtonut tehdä naurettaviksi tämänkaltaiset puuhailut. Itse asiassa tulevien vaalien edellä tällaisen jutun esille tuleminen tarjoaa mitä parhaimpia vaalipropagandan kiinne-kohtia, jotakin uutta.

Kysymyksessä voi olla myöskin vain Pürschelin puuhailu omaan laskuun. Pürschel kuuluu notorisesti tyytymättömiin, on e-rittäin jyrkkä ja käyttäytymisessään sovittelematon ja joutunut huonoon huutoon puolueessaan konservatiiveissa. Pastori Mallingin ja Arne Sörensenin kaltaisten haihattelijoiden tai Rostingin ta-paisen huonosti balansoidun miehen mukana olo viitaisi samoin siihen, että koko "salaliitto" on vain hyvin äärimmäisten ja poliittisessa elämässä itsensä mahdottomiksi tehneiden fantastien hanketta. Mainittakoon, että henkilöt, jotka ovat dementoineet, ovat juuri ne, joiden auktoriteetti jotain merkitsee ja joilta kaikista vähimmin olisi odottanut osallistumista puuhiin, jotka eivät siedä julkisuuteen tuloa.

Kööpenhaminassa, heinäkuun 21 p:nä 1938.

H. Bratheus

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA:

Koöperatiivien osasta olevan laitetyn raportin n:o 8.

v.o. Asiantuntija Numelin

25/8 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1162.

Kööpenhaminassa, 25 p:nä elokuuta 1938.

9/57 Tal. 1938.		
29/8-38	?	UL
RYHMÄ		ALUE
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan taten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön rapor-
tin N° 8, jonka nimikkeenä on:

Etelä-Jyllanti.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri,
erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

R. Nunn

Herra Ulkoasiainministeri
Tohtori Rudolf Holsti,
Helsinki.

KÖÖPENHAMINA- SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 8.

Kööpenhaminassa 25 p:nä elo- kuuta 1938.

Asia: Etelä-Jyllanti.

Köpenhamina		
9/27 Tal. S. 38.		
29/8-38	?	LR
5	C3	

Ainakin sen jälkeen kun nazihallinto tuli valtaan Saksassa on Tanskan etelä-raja ollut maan tärkein ulkopoliittinen momentti. Grönlannin riitakysymys Norjan kanssa saatiin ainakin toistaiseksi ratkaistua juuri ennen kuin Etelä-Jyllanti taas tuli aktuaaliseksi - sitäpaitsi Grönlannin kysymyksellä ei koskaan ollut sitä syvää prespektiiviä kuin etelärajakysymyksellä. Ja Anchlussin jälkeen on tämä kysymys tietysti tullut paljon polttavammaksi. Mutta on merkille pantavaa, että asiasta puhutaan sangen vähän ja kirjoitetaan vielä vähemmän.

Kun olin täällä 1932-36 oli Etelä-Jyllanti tärkein poliittinen keskustelunaihe, riippuen ei ainoastaan nazivallan kehityksestä Saksassa, vaan myöskin maatalouden varsinkin Etelä-Jyllannissa silloin lähes katastrofaalisesta pulakaudesta. Nyt, melkein tahallaan, vältetään keskustelua etelärajasta, varsinkin poliittisissa ja intellektuaalisissa piireissä - n.s. pienporvarillisella taholla huomaa enemmän huolestuneisuutta Anchlussin tapahtumien johdosta. Epäilemättä johtuu tämä tosiasia siitä, että ulospäin ei tahdota näyttää mitään hermostuneisuutta, sisäänpäin ei tahdota huolestuttaa mielialaa. Olen

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksiministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

keskusteluissa muutamien kollegojeni kanssa saanut vahvistuksen otaksumiini, että ulkopoliittinen johto tässä on antanut ja onnistunutkin toteuttamaan direktiivejään, enemmän tai vähemmän puolueista riippumatta.

Olen muissakin ulkopoliittisissa kysymyksissä (Grönlannin e.m.) ihmetellyt sitä ulkopoliittista disciplinää maassa, jossa sisäpoliittisista kysymyksistä kirjoitetaan miltei liian vapaasti ja haukutaan vastustajia melkein siivottomalla tavalla. Kuvaavaa on, että esim. tanskalais-ulkopoliittinen uutinen - olkoonpa sitten "abstraktinen" tai henkilöuutinen - aniharvoin vuotaa lehtiin ennenkuin asianomaiset virallisesti antavat sen.

Epäilemättä on tšekäläinen ulkoasiainministeriön sanomalehtijaosto Anschlussin jälkeen onnistunut vaikuttamaan siihen suuntaan, että asian mahdollisista parallelli-seurausajatuksista kirjoitetaan hyvin vähän. Ja ulkopoliittinen vaito on täällä siksi kehittynyt että intellektuaaliset ja poliittiset piirit, vaikkakin monella on aivan toinen katsantotapa, esim. puolustuskysymyksissä ja sisäpoliittisissa kysymyksissä kuin nykyisellä hallituksella, välttävät turhaa puhumista. Kun Göring askettain kävi jonkinlaisella turistimatalla Helsingörissä ja Fyenillä ja hänelle tämän johdosta annettiin Dannebrogin suurristi briljantteineen - silmiinpistävää politiikkaa - eivät edes vasemmistolehdet kommentoineet sitä! Eivätkä lehdet tällä viikolla kiinnittäneet erikoista huomiota Hitlerin laivastomanövereihin Horthyn kunniaksi, vaikkakin laivasto kerran oli niin lähellä Tanskaa, että se oli sel-

västi näkyvissä Langelandista. Saksaa kohtaan melkein kaikilla Tanskan lehdillä on aika sivistynyt nämi - toista oli vielä neljä vuotta sitten! Tämän totesi minulle tyydytyksellä Saksan tšekäläinen lehtetiläs, puhumatta muuten friktiokysymyksistä ja aivan sattumalta Ranskan chargé d'affaires, kun yleensä puhuttiin Tanskasta, huomautti samasta asiasta.

Tietysti johtuu vaikeneminen Etelä-Jyllannin kysymyksessä myöskin yleistanskalaisesta optimistisesta mentaliteetista. Maatalousolot, raha-asiat, valuuttakysymykset ja kauppabalanssi kehittyvät parempaan suuntaan, jos kohta työttömyys vielä ei juuri ole vähentynyt. Täällä tahdotaan yleensä mielellään unoh-
taa vaikeudet ja elää laisser aller-periaatteiden mukaan. Mutta on myöskin otettava huomioon, että Tanskan ja Saksan viralliset suhteet ovat - ja sehän täytyy myöntää: kiitos aika tarmokkaalle tanskalaiselle diplomatialle - vuosi vuodelta parantuneet, sekä poliittisesti että myöskin kauppapoliittisesti. Eräs tšekäläisen ulkoasiainministeriön osastopäällikkö sanoi Berliiniin ja Kööpenhaminan välien olevan "minst sagt korrekte". Ja monella taholla ollaan melkein vakuutettuja siitä, ettei Berliini ole Etelä-Jyllannin saksalaispropagandan takana. Ehkäpä ei. Saksahan jossain määrin viljelee yhteyttä pohjoismaihin. Mutta. Toiselta puolelta ei voida kieltää, että tapahtumat Etelä-Jyllannissa puhuvat selvää kieltään. Onko mahdollista, kuten saksalaiselta taholta väitetään, että ainoastaan paikallisjärjestöt Schleswigissä rahoittavat Saksan propagandan Etelä-Jyllannissa - Kreditinstitut Vogelgesang'illa, jolla on pääkonttori Baselissa (!) on aina ollut suurkukkaro - että ne maksavat saksalaisten koululaisten weekend-matkat y.m. ja myön-

tävät suuria summia tilojen ostamiseen saksalaisille? J.N.E.
Että ajatus rajamuutoksesta on ainakin Etelä-Jyllannin saksa-
laisten keskuudessa hyvinkin elävä, on selvästi todennut Tans-
kan Rigsdagissa saksalainen edustaja pastori Schmidt: rajamuu-
tos on saatava aikaan.

Eräs tanskalainen tuttavani, joka monina vuosina on
toiminut koulumiehenä Etelä-Jyllannissa, kertoi minulle askettain,
että mieliala siellä, Anschlussin jälkeen, on monessa suhteessa
hysterinen, vaikka Kööpenhaminassa, sanoi hän, ei tahdota tie-
tää siitä. Mieliala on sitäpaitsi sekava, väitti hän, suurin
osa etelä-jyllantilaisista on aina ajatellut opportunistisesti.
On merkillä pantavaa, että naziliike myöskin tanskalaisissa pii-
reissä Etelä-Jyllannissa on saanut suhteellisesti suuremman kan-
natuksen kuin muualla Tanskassa.

Etelä-Jyllannin ja Sudeettien alueen kysymykset eivät
ole aivan samanlaisia. Mutta ainakin tšekäläisissä oikeistopii-
reissä lasketaan kyllä, että, aivan riippumatta nykyisistä tans-
kalais-saksalaisista virallisista suhteista, Tšekkoslovakian jäl-
keen, vuoro voi olla Tanskan. Vaikkei Berliini itsestään halu-
aisikaan sekaantua Etelä-Jyllannin kysymykseen, voi suursaksalai-
nen mieliala kehittyä siksi vaativaksi ja intensiiviseksi, että
johdon on mahdotonta olla ryhtymättä toimenpiteisiin. Tämän ei
välttämättömästi tarvitse merkitä mahtitoimenpiteitä, mutta kui-
tenkin jotakin Tanskalle epäedullista ratkaisua. Silloin ei e-
näähän paljoa merkitse sellainen "rauhanajan" tanskalainen valtti,
joka sisältyy tosiasiaan, - jota täällä sitäpaitsi monella ta-
holla hieman yliarvioidaan - nimittäin että Tanska, maailmanso-
dan jälkeen, tyytyi pienempään aluelisäykseen kuin Versailles'is-

sa heille tarjottiin, ja että Tanska sen jälkeen on suhtautunut hyvinkin vapaamielisesti saksalaiseen vähemmistönsä (eikä niin kuin ennen 1864; Tanskan johto Islannissa ennen 1918 oli myöskin täysin vailla psykologista ymmärtämystä!). Mutta jos se seikka, että Etelä-Jyllannin kysymys ratkaistiin Versailles'in yhteydessä ja että suursaksalaisuus tahtoo rikkoa kaikki Versailles'in määräykset on Tanskalle uhkaava vaara. "Kansanäänestysraja" oli verrattain objektiivinen, mutta silloin tehtiin kuitenkin virhe kun Tondern'in (Tønder) ja Hoyer'in kaupungit, joissa de facto jo silloin oli 50% saksalaisia, liitettiin Tanskaan.

Etelä-Jyllannin kysymys voi olla riippuvainen saksalaisten expansiohalusta. Jos esim. siirtolaiskysymys lähitulevaisuudessa saa jonkunlaisen ratkaisun, saattaa Tanska olla rauhallisempi. Sillä viime vuosien tapahtumat Saksassa näyttävät selvästi, että Hitlerillä täytyy aina, jonkun ajan perästä olla n.s. ulkopoliittinen efekti elvyttääkseen prestigeään ja asemaansa Saksan kansan silmissä. Ja Hitler on sangen taitavasti osannut realisoida efektinsä - kun Länsi-Euroopassa vallitsee heikompi tilanne. Varsinkin katsoen siihen, että Tanskan puolustus ja puolustustahto ainakin tätä nykyä on aika vague, ei voida kieltää että, kuten eräs Etelä-Jyllannissa asuva tanskalainen minulle sanoi: "Over Sønderjylland gaar en Dæmring", Etelä-Jyllannissa alkaa hämmöttää.

Kööpenhaminassa, 25 p:nä elokuuta 1938.

R. Nurmela

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA:

Kööpenhaminassa olevan tähteyttömän rap. n:o 9.

v. a. Asianhoitaja Kumelius

20/8 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Kööpenhaminassa, 30 p:nä elokuuta 1938.

N° 1178.

ULKOASIAINMI	
10/57 Pal.	38.
1/9-38	9
503	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N° 9, jonka nimikkeenä on:

Islanti.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

R. Nummili

Herra Ulkoasiainministeri
Tohtori Rudolf Holsti,
Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 9.

Kööpenhaminassa 30 p:nä elokuuta 1938.

SIAINMIIR	
10 / 57 Pal.	38.
1/9 - 38	?
5	C3

Asia: Islanti.

Aika lähestyy, jolloin Islannin kysymys on ratkaistava, se on, tuleeko Islannin asema olemaan status quo tai täysin itsenäisen valtion.

Vuoden 1918 yhdyslain mukaan (Sambandsloven) - Islantiin silloin tuli autonomiseksi valtioksi personaaliunionissa Tanskan kanssa - toimitetaan v. 1940 kansanäänestys Islannissa. Kansanäänestyksen johdosta päättävät sitten Islannin Allting ja Tanskan Rigsdag Islannin statuksesta. Tulevat suuret tapahtumat heittävät jo varjonsa tanskalais-islantilaiselle taivaalle.

Löytyy kyllä niitä tanskalaisia, jotka kohottavat olkapäitään, väittäen ettei asia kiinnosta heitä yhtään, sekä ettei Tanskalla ole mitään hyötystä nykyisestä liitosta. Mutta totuus kuitenkin on siinä, että kysymys suuressa määrin kiinnostaa koko Tanskaa ja vuosi vuodelta muodostuu yhä tärkeämmäksi prestige-kysymykseksi. Täällä huomaa usein, että tanskalaisilla on jonkunmoinen alemmuuskompleksi, psykologisesti ymmärrettävää kun ottaa huomioon, miten Tanska (tanskalais-ruotsalaisten sotien johdosta) on pienentynyt kerran olevasta Dania magnas-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

ta.+) Islanti ja Grönlanti siitä syystä ovat tulleet Tanskan ambitioikysymyksiksi. Grönlanti ei enää ole siirtomaa, vaan, kuten Fär-saaret, osa Tanskaa, "le Danemark d'outre mer", kuten Algeria on Ranskan läänini, ja mitä Islantiin tulee on status quo säilytettävä. Viime vuosien aikana on Tanska uhrannut suuria summia tätä tarkoitusta varten: Tanskan ennen verrattain pieni lähetystö Reykjavikissa (kuten tunnettua on tanskalais-islantilaisissa suhteissa se valtio-oikeudellinen omituinen tapaus, että Tanskalla on lähetystö Islannissa ja päin vastoin) on nyt muodostunut melkein suurlähetystöksi: (kuten Tanskan ulkoasiainministeriössä sanotaan), lähettiläällä, lähetystöneuvoksella ja sihteerillä on erikoisedustusrahat. Tanska on ruvennut enemmän käyttämään islantilaisia myöskin ulkomaaedustuksessa, Tanska antaa avuliaasti lainoja Islannille, perustaa rahastoja islantilaisille ylioppilaille Tanskassa j.n.e. Kerran vuodessa jotkut kuninkaallisen perheen jäsenistä käyvät Islannissa, ellei kuningas tai kuningatar, niin kuten tänä vuonna kruununprinssi ja -prinsessa. Kuninkaallisessa perheessä luetaan ahkerasti islantia, jonka heidän islanninkielen opettajansa vahvisti minulle.

Entäs islantilaisten suhtautuminen? Täytyy myöntää, että Tanskan hallinto Islannissa ennen 1918 ei ollut kovin edullinen islantilais-tanskalaiselle ystävyydelle. Islanti oli ennen 1918 vaan tanskalainen verocmaa tai v.1905 jälkeen laimin-

+) Tämä kompleksii ilmenee esim. niin pienessä asiassa kuin seuraava: aniharva tanskalainen, puhuessaan Etelä-Ruotsista, käyttää nimeä Ruotsi, vaan hän puhuu Skånesta, Hallandista j.n.e.

lyöty tanskalainen lääni. Tanskalainen hallinto Islannissa oli ennen v. 1918 melkein täydellisesti vailla psykologista ymmärtämystä.

Kun vuonna 1934 kävin Islannissa oli minulla vahva käsitys islantilaisten itsenäisyyspyrkimyksistä, varsinkin Pohjois-Islannissa. Kun nyt puhuu islantilaisten kanssa huomaa tilanteen aika paljon muuttuneen. Toinen kysymys on sitten riippuuko tämä Tanskan politiikasta - ehkä jossain määrin - kuitenkin varmasti enemmän Islannin kehityksestä ja maailmanpoliittisesta tilanteesta.

Pulakausi on ollut aika kova Islannille, valtion lainat huomattavasti nousseet, Ison-Britannian "avulias" Islanninpolitiikka (lainojen antaminen, engl. sotalaivojen lähettäminen pitkäksikin aikaa vierailujen nimessä) on sittenkin ollut memento Islannille, varsinkin kun eräät skotlantilaiset lehdet ovat huomauttaneet, että Islanti tuskin voi pysyä itsenäisenä ja että Islannin kauppa suuntautuu siksi paljon Englantia kohti ja tapahtuu Englannin välityksellä, että Islanti yhtä hyvin voitaisiin liittää brittiläiseen imperiumiin.

Islantilaiset ovat alkaneet ymmärtää, että status quo'ssa kuitenkin on jossain määrin neutraalinen turva, varsinkin kun pohjoismaat yhteistyöllään muodostavat jonkunlaisen poliittisen mahdin. Saksan takäläinen lähettiläs, von Renthe-Fink, joka juuri on palannut Islannista, sanoi minulle, että hänellä oli selvä käsitys virran vaihtumisesta islantilaisten suhtautumisessa Tanskaan. Ja keskusteluissa islantilaisten kanssa Kööpenhaminassa olen myöskin saanut käsityksen nousevasta

uudesta lojaalisuudesta Tanskaa kohtaan. Luultavasti ajatellaan nyt status quo'n pidentämistä pienempine islantilaisille edullisine muutoksineen. Tärkeimmät muutokset tulisivat olemaan siinä, että Islannilla olisi pohjoismaissa (ainakin Tukholmassa), Englannissa, Ranskassa, Saksassa, Espanjassa ja Italiassa itsenäinen ulkomaanedustus.

Kööpenhaminassa, 30 p:nä elokuuta 1938.

R. Nunez

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA:

Kööpenhaminassa olevan lähetystön rap. n. 10.

v. a. Asiantuntija Numelin

10/9 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1209.

Kööpenhaminassa, 10 p:nä syyskuuta 1938.

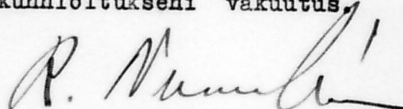
11 57 Palv. 38.		
12/9 - 38	10	
5	C 3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön rapor-
tin N° 10, jonka nimikkeenä on:

Fär-saaret.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri,
erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 10.

Kööpenhaminassa 10 p:nä syys-kuuta 1938.

11 17 Lok. 8 - 38.

Asia: Fär-saaret.

12/9-38

5 C J

Näyttää ehkä hieman merkilliseltä näinä aikoina, jol-
loin maailmanpolitiikan polttavin piste on Praha - tai Nürn-
berg - kirjoittaa niin kaukaisesta saarimaasta kuin Fär-saaret.
Mutta Fär-saarten kysymys, joka maailmansodan jälkeen on, aina-
kin silloin tällöin, ollut kiihoitusmomentti Tanskan politiikas-
sa, on taas tullut aktuaalisemmaksi. Näinä viikkoina on taalla
käyty färsaarelais-tanskalaisia neuvotteluja - ei aivan hiljai-
sia. Sitä paitsi Fär-saarten kysymyksellä on yhtäsuuntaviivoja
Ahvenanmaan kysymykseen. Fär-saarilla on melkein sama asukas-
luku kuin Ahvenanmaalla. Itsehallinto on enemmän tai vähemmän
kopioitu Ahvenanmaan hallinnosta. Eräs Fär-saarten lakikäräjän
jäsen, asianajaja Mitens (nykyään Suomen varakonsuli Tórshavnissa)
oleskeli kerran kauan aikaa Ahvenanmaalla tutkimassa itsehal-
lintoa. Tanskalaisissa puolustusta harrastavissa piireissä aja-
tellaan nyt, että Fär-saarillakin pitäisi olla jonkunlaista puo-
lustusta, ainakin laivastopuolustusta, sekä että asevelvollisuuden
olisi myöskin ulottauduttava färsaarelaisiin, jotka toistaiseksi
eivät ole suorittaneet mitään asevelvollisuutta. Jos, kuten
täällä toivotaan, Islannin status quo Tanskaan nähden tulee
säilymään kansanäänestyksen jälkeen (1940) on konservatiivisten

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoi-
tuksiin.

puolustusohjelmassa Islannin ja Fär-saarten laivastopuolustus m.m. färsaarelaisten käyttämisellä saarten puolustuksessa.

Tosin mieliala Fär-saarilla on viime vuosien aikana rauhoittunut. Nyt melkein ainoastaan vanha itsenäisyysmies Paturson puhuu täydellisestä itsenäisyydestä: maailmansodan jälkeen oli hänen ohjelmansa Fär-saarten yhdistäminen Norjaan, josta väestö, hänen mukaansa, olisi tullut (itse asiassa kelttiläistä ja friisiläistä alkuperää). Mutta vielä on erimielisyys olemassa yhteistoiminta-puolueen (Sambandspartiet) ja itsenäisyyspuolueen (Selvstyrepartiet) välillä. Toinen tahtoo status quo'n säilyttämistä Tanskan kanssa, toinen täydellistä itsenäisyyttä taloudellisissa kysymyksissä. Mutta myöskin viimeainittu puolue on varsinkin pulakauden aikana ymmärtänyt, että heillä on hyötyä Tanskan valtiokassasta.

Fär-saarten Lakikäräjillä on nyt jo oikeus määrätä valtion verot ja leimaverot Fär-saarilla. Mutta ainakin itsenäisyyspuolue vaatii, että maaherra olisi färsaarelainen - tähän asti Tanskan hallitus ei ole siihen suostunut - ja molemmat puolueet, ettei outsider-maaherra olisi, kuten tähän saakka automaattisesti, Fär-saarten Lakikäräjien jäsen.

Nyt äsken päättyneissä neuvotteluissa koettivat färsaarelaiset, varsinkin vanha Paturson, taas ottaa esille kysymyksen Fär-saarten valtio-oikeudellisesta asemasta Tanskaan nähden. Tästä kuitenkin ei neuvoteltu. Kuulin, että Stauning oli vaikuttanut siihen suuntaan, että kysymys toistaiseksi lykättiin ainakin viideksi vuodeksi. Fär-saarten valtuuskun-

ta tyytyi tähän; varakonsuli Mitens, joka oli neuvottelukunnassa, ja joka itse on moderaattinen itsenäisyysmies, kertoi färsaarelaisten taipumisen johtuneen m.m. siitä, että Englannin laivaston intressi Fär-saarten saaristossa viime vuosina on melkoisesti kasvanut; ottaen huomioon maailmanpoliittisen tilanteen ja Shetland-saarten relatiivisen läheisyyden, on tämä ollut samanlainen memento färsaarelaiselle kuin samat ta-
pahtumat Islannille.

Lopputulos neuvotteluista oli viiden vuoden finanssiohjelma Fär-saarille. Tämä saarimaa saa viideksi vuodeksi kerta kaikkiaan Tkr. 1.150.000 finanssiensa saneerausta varten, tietyörahastolle annetaan Tkr. 500.000, satamarakennuksia varten 200.000. Sosialikysymyksiä, sairaaloita ja pelastustyötä varten maksetaan 523.000 kruunua jaettuina viiden vuoden aikana.

Kaikki muut Fär-saarten valtuutetut hyväksyivät päätöksen paitsi Paturson, joka pani jyrkän vastalauseen, koska saarten maximi-ohjelmasta ei saatu keskustella. Ja Paturson matkusti Norjan kautta kotiin.

Kööpenhaminassa, 10 p:nä syyskuuta 1938.

P. Mitens

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C J

ASIA:

Kööpenhaminassa olevan lähetystön rap. n:o 511.

v. a. Asiantuntija Numelin

14/9 1908.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Nº 1251.

Kööpenhaminassa, 14 p:nä syyskuuta 1938.

12/57	Pal. V = 38.
1579-38	
5	C 3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön ra-
portin Nº 11, jonka nimikkeenä on:

Tilanne Tanskasta päin kat-
sottuna.

Vastaanottakaa, Herra Ministe-
ri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

P. Nuutila

Herra Professori V. Voionmaa,
v.t. Ulkoasiainministeri,

H e l s i n k i .

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 11.

Kööpenhamina-ssa 14 p:nä syys-kuuta 1938.

Asia: Tilanne Tanskasta päin
katsottuna.

12/57 Pali. 38
15/9-38
5 C 3

Kun Euroopassa tilanne tunnista tuntiin vaihtuu, on tietysti mahdotonta aivan varmasti kuvata tilannetta maassa, jossa refleksit ovat niin vaihtelevia kuin Tanskassa. Toistaiseksi sanomalehdet ja yleisö suhtautuvat verrattain rauhallisesti tapahtumiin, jos kohta lehtien otsakkeet usein ovat myrskyisiä, varsinkin Politikenin ja Nationaltidenden, vähemmän sosialidemokraattien lehtien. Niinkauan kun Euroopassa neuvotellaan, ei katsoa sodanvaaran olevan akuuttisen. Vaikkakin Hitlerin Nürnbergin puhe ei merkitse mitään varsinaista détente'ia, voi se kuitenkin merkitä jotain lykkäystä. Ja Hitlerin vaatimuksissa on sitäpaitsi paljon epäselvyyttä, jota voidaan tulkita eri tavalla. Prahahan on toistaiseksi pitänyt päänsä kylmänä.

Tšekäläisessä ulkoasiainministeriössä myönnetään tietysti tilanteen olevan sangen vakavan, mutta ei uskota että sota syntyisi. Keskustelin eilen poliittisen osaston päällikön kanssa (lähetystöneuvos Falkenstjerne), joka suhtautui suoraan sanoen optimistisesti tilanteeseen. Hän sanoi olevansa samaa mieltä kuin ulkoasiainministeriön johtaja (ministeri Mohr): poliittis-logillisesti hän ei voinut perustella mistä syystä hän ei usko so-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

danvaaraan, mutta vaistomaisesti hän luulisi, ettei ainakaan suurempaa sotaa voisi syttyä. (Tässä piilee hyvin paljon ministeri Munchin ajatustapaa!) Hyvin mahdollista, sanoi poliittisen osaston päällikkö, että Hitler sudeetti-saksalaisten provosoitujen, ainakin vallankumousluonteisten tapahtumien johdosta marssii yli Tšekkoslovakian rajojen, mutta tämän ei sittenkään tarvitse merkitä sotaa, jos kohta se merkitsee uutta Anschlussia, jolla voi olla vaikeita seurauksia Tanskalle. Minua kiinnosti juuri mitä yllämainitut henkilöt arvelivat seurauksista Tanskaan päin. Tšekkoslovakiassa ulkoasiainministeriössä toivotaan, että Tšekkoslovakia myöntäisi sudeeteille itsemääräämisoikeuden, mutta ettei pantaisi toimeen kansanäänestystä, sillä silloin on pian olemassa kansanäänestysuhka myöskin Etelä-Jyllantiin nähden.

Mitä Etelä-Jyllantiin nyt tulee, täytyy panna merkille, että tämän maanosan saksalaisilla tänä vuonna oli tavalista suurempi valtuuskunta Nürnbergissä: 48 henkeä, joiden joukossa m.m. oli Etelä-Jyllannin saksalaisten uusi propagandapäällikkö Rudolf Stehl ja tohtori Möller Graasten'ista. "Ajatussissamme marssimme muiden saksalaisten kanssa", on Stehl lausunut, kehoittaen valtuuskuntansa jäseniä viemään mukanaan Etelä-Jyllantiin uudet herätykset Nürnbergistä ("neue Impulsen").

Konservatiivinen puolue on eilen kääntynyt hallituksen puoleen, kehoittaen vakavasti hallitusta, tilanteen johdosta, viipymättä ryhtymään uusiin puolustustoimenpiteisiin.

Kööpenhaminassa, 14 p:nä syyskuuta 1938.

R. Nuutila

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: F.

OSASTO: C3.

ASIA: _____

Kööpenhaminassa olevan lähetystön rap. n:o 12.

V. a. Asiamiehittäjä Numelin.

27/9 - 38.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Nº 1295.

Kööpenhaminassa,

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
No 13/51 (a) D. 10 88		
28/9.38 No	Liit.	
RYHMÄ	OSASTO	ASIA
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin nº 12, jonka nimikkeenä on:

Tanskan suhtautuminen tilanteeseen.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vaikutus.

R. Nuutila

Herra Professori V. Voionmaa,
v.t. Ulkoasiainministeri,

H e l s i n k i.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

RAPORTTI n:o 12.

Kööpenhaminassa 27 p:nä syys-kuuta 1938.

Asia: Tanskan suhtautuminen
tilanteeseen.

Salainen.		
ULKOASIAINMINISTERIÖ		
19/5/38, D. 128		
28/9-38	30	LHL
RYKÄ	OSASTO	ASIA
5	C3	

Melkein koko viime viikkojen sodanuhkan kriisin aikana on, kuten jo aikaisemmin olen raportoinut, Tanskan sanomalehdistö suhtautunut huomattavan rauhallisesti ja n.s. objektiivisesti Euroopan tapahtumiin. Vasemmisto-lehdistö ei varsinkaan ole ollut erikoisesti hermostunut, jos kohta tämän, kuten kaikkien lehtien otsakkeet ovat olleet verrattain myrskyisiä, sanoakseni melkein ristiriidassa johtavien kirjoitusten sävyn kanssa. Oikeistolehti Nationaltidende (ent. Dagens Nyheder) on sitä vastoin koko ajan edustanut kovempaa ääntä Saksaa kohtaan kuin muut lehdet. Mutta ei mikään lehti oikeastaan ole tahtonut uskoa todelliseen sodanvaaraan. Nationaltidendekin huomauttaa, että Saksa kuitenkin saa kaiken sen minkä se tahtoo: "Deutschland über alles".

Hitlerin eilispäivän puheen jälkeen sävy kuitenkin kaikkialla on melkoisesti muuttunut, mutta mieliala ei sittenkään vielä ole käynyt hermostuneeksi. Lyhyesti sanoen, Tanskan optimistisen luonteen tapaan, täällä sittenkin uskotaan, että viime tingassa jotain odottamatonta tapahtuu, joka ainakin toistaiseksi väistää suuremman sodanvaaran tieltä pois. Esim. Roose-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

veltin kautta tai että - kuten ulkoasiainministeriössä ar-
veltiin - Beneš eroaisi.

Niinkauan kuin Hitler ei ole marssinut yli rajan
on, sanoo Social-Demokraten tänään, toiveita ja motivoituja
toiveita olemassa, että Hitler yhdennentoista tunnin viimei-
sessä minuutissa tekee pysähdyksen ja heittää marssimääräyk-
sen paperikoriin. Ne, jotka eilen odottivat, että Hitler sa-
malla kun hän piti puheensa Berliinin Urheilupalatsissa -
ex analogia Rheinin alueen valloittaessaan - olisi antanut
marssimääräyksen, eivät laskeneet oikein. Tosin Hitler eilen
vaati sudeettisaksalaisten yhtymistä Saksaan, mutta hän ei
kuitenkaan maininnut mitään seurauksista, jos tämä ei toteu-
tuisi. Ja Hitlerin loppupuheessa oli kuitenkin jonkunlai-
nen kysymysmerkki. Nationaltidende, yhtä vähän kuin Berling-
ske Tidende, tosin uskoo, että hän tämän jälkeen ei vaati-
si enempää territoriaaliaalueita, niin e h k ä edellytyksellä,
että Saksa saisi siirtomaita. Tietysti, toteaa Politiken,
on ero olemassa Hitlerin vaatimusten ja Ranskan - Englan-
nin suunnitelman välillä, mutta neljä päivää on kuitenkin
aikaa, jolloin paljon voidaan aikaansaada.

Tanskassa ei olla ryhdytty varsinaisiin uusiin puo-
lustustoimenpiteisiin - oikeistopuolueen kehoituksista huoli-
matta -, mutta syysmanööverit kuuluvat olevan entistä laajem-
mat ja asevelvolliset, jotka nyt vapautuisivat, ovat saaneet
määräyksen jäädä palvelukseen. Reservit on kutsuttu palve-
lukseen. Kööpenhaminassa ja sen ulkopuolella on monena yönä

ollut lentomanöövereitä. Mutta, kuten amiraali Rechnitzer eilen allekirjoittaneelle sanoi, vielä uskotaan rauhan säilymiseen, uskotaan ainakin Pax Germanicaan.

Tanskan ulkoasiainministeriössä suhtaudutaan myöskin huomattavan rauhallisesti päivän tapahtumiin. "Meillä ei vieläkään uskota sotaan", sanoi tänään osastopäällikkö Falkenstjerne minulle, onnitellessaan Suomea ministeri Erichin vaalin johdosta. ^{*)} Diplomaattikunnassakin ollaan ainakin ulospäin täysin rauhallisia. Kuvaavaa on, että juuri näinä päivinä esim. Amerikan ja Saksan lähetystöt ovat järjestäneet melko suuria "kansainvälisiä" vastaanottoja. Amerikan lähetystössä olivat kaikki tšekäläiset lähetystöt edustettuina, paitsi Venäjää ja Tšekkoslovakiaa. Saksan lähetystössä oli juuri tänään tavalliset diplomaattilounaat. Lähettiläs (von Renthe-Fink) tahallaan vältti puhumasta politiikasta, mutta sitä enemmän lähetystöneuvos Hensel alleviivasi Hitlerin rauhapolitiikkaa, huomauttaen, että "kuten Chamberlain sanoi Godesbergin jälkeen kaikki nyt riippuu tšekeistä. Koska Praha kerran periaatteessa on suostunut Hitlerin ohjelmaan, pitäisi sen myöskin nyt suostua siihen moraalisestikin". "Tämä on", alleviivasi herra Hensel tahallaan ulkoasiainministeriön edustajille, "Hitlerin viimeinen territoriaalinen toivomus, jos se realisoidaan, voisi Eurooppa elää rauhassa". Kuulin, että eräs tšekäläinen etelä-amerikkalainen lähettiläs herra Henseliltä hieman hymyillen ja varovaisesti kysyi: "Entäs Etelä-

*) Herra Falkenstjerne lisäsi hymyillen: "johon me (Tanskan ulkoasiainministeriö) kyllä olemme myötävaikuttaneet!

ollut lentomanöövereitä. Mutta, kuten amiraali Rechnitzer eilen allekirjoittaneelle sanoi, vielä uskotaan rauhan säilymiseen, uskotaan ainakin Pax Germanicaan.

Tanskan ulkoasiainministeriössä suhtaudutaan myöskin huomattavan rauhallisesti päivän tapahtumiin. "Meillä ei vieläkään uskota sotaan", sanoi tänään osastopäällikkö Falkenstjerne minulle, onnitellessaan Suomea ministeri Erichin vaalin johdosta. ^{*)} Diplomaattikunnassakin ollaan ainakin ulospäin täysin rauhallisia. Kuvaavaa on, että juuri näinä päivinä esim. Amerikan ja Saksan lähetystöt ovat järjestäneet melko suuria "kansainvälisiä" vastaanottoja. Amerikan lähetystössä olivat kaikki tšekäläiset lähetystöt edustettuina, paitsi Venäjää ja Tšekkoslovakiaa. Saksan lähetystössä oli juuri tänään tavalliset diplomaattilounaat. Lähettiläs (von Renthe-Fink) tahallaan vältti puhumasta politiikasta, mutta sitä enemmän lähetystöneuvos Hensel alleviivasi Hitlerin rauhanpolitiikkaa, huomauttaen, että "kuten Chamberlain sanoi Godesbergin jälkeen kaikki nyt riippuu tšekeistä. Koska Praha kerran periaatteessa on suostunut Hitlerin ohjelmaan, pitäisi sen myöskin nyt suostua siihen moraalisestikin". "Tämä on", alleviivasi herra Hensel tahallaan ulkoasiainministeriön edustajille, "Hitlerin viimeinen territoriaalinen toivomus, jos se realisoidaan, voisi Eurooppa elää rauhassa". Kuulin, että eräs tšekäläinen etelä-amerikkalainen lähettiläs herra Henseliltä hieman hymyillen ja varovaisesti kysyi: "Entäs Etelä-

*) Herra Falkenstjerne lisäsi hymyillen: "Johon me (Tanskan ulkoasiainministeriö) kyllä olemme myötävaikuttaneet!

Jyllannin Tondernin alue"? "Kyllä ainakin itse alue saisi olla rauhassa", vastasi saksalainen siirtäen kuitenkin keskustelun taas Tšekkoslovakiaan. Eräs Englannin tšekäläisen lähetystön sihteeri huomautti pari päivää sitten allekirjoittaneelle, ettei pidä uskoakaan, että Englanti nyt menisi sotaan erään mannermaan rajatarkistuksen johdosta, mutta toiselta puolelta, lisäsi hän, Euroopan demokratiat ovat turvattavat. Argentiinan lähettiläs kertoi Pariisista tänään saaneensa tiedon, että viime tingassa ainakin koetetaan siirtää konfliktin ratkaisu Geneveen, jotta Kansainliitto saisi tehdä viimeiset ponnistukset "avant sa mort".

Lyhyesti voidaan todeta, että Tanskassa siis maailman tapahtumiin suhtaudutaan merkillisen optimistisesti, tahtoisin sanoa, ehkä liiankin optimistisesti. Tilanteen muutos, parin päivän sisällä voi tulla suurempana yllätyksenä kuin jos orientautuminen olisi ajoissa ollut kriittisempi.

Kööpenhaminassa, 27 p:nä syyskuuta 1938.

R. Naurin

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA: _____

Kööpenhaminassa olevan lähetystön rap. n:o 13.

v. a. Asiantuntija Kumelin

29/9 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1304.

Kööpenhaminassa, 30 p:nä syyskuuta 1938.

14/52 Sal. 38.		
7/10-38	19	1938
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön ra-
portin N° 13, jonka nimikkeenä on:

Münchenin vaikutus Tanskassa.

Vastaanottakaa, Herra Ministe-
ri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

R. Nummili

Herra Ulkoasiainministeri,

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 13.

Kööpenhamina-ssa 30 p:nä syys-kuuta 1938.

Asia: Münchenin vaikutus Tanskassa.

17 52 Sal. S - 38		
2/10-38		
5	C3	

Tanskassa tyytyväisyys Münchenin päätöksestä on sitä suurempi kun täällä, kuten aikaisemmin olen raportoinut, koko ajan on suhtauduttu verrattain rauhallisesti maailman tapahtumiin ja, tanskalaisen optimistisen luonteen tapaan, uskottu että yhdenentoista tunnin viimeisessä minuutissa jotain osottamatonta tapahtuisi, joka ainakin toistaiseksi poistaisi suuremman sodanvaaran.

Kuten herra ulkoasiainministerille Kööpenhaminassa ilmoitin (ja josta myöskin olen lähettänyt salaisen kirjeen N:o 1301 herra Ministerille), olin juuri Christiansborgissa kun ilmoitus tuli Hitlerin uudesta München-kutsusta. Ministeri Mohr sanoi silloin: "Tässähän nyt on se oljenkorsi, joka tulee pelastamaan situation. Minulla on", lisäsi herra Mohr, "vaistomaisesti ollut se käsitys, että maailmansota sittenkin olisi ollut mahdoton."

Ennenkuin vielä mitään tiedettiin Münchenistä, ennenkuin kokous oli alkanutkaan, Tanskan lehdet leimasivat sen "Hyväntoivon konferenssiksi". Ilo oli tänään sitä suurempi kun tiedettiin tuloksista. Pääministeri Stauning kiitti tänään radiopu-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministerille.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

heessa Tanskan kansaa siitä että se rauhallisesti on suhtautunut kriisiin. Tanska, sanoi pääministeri, tosin oli aivan ulkopuolella konfliktin ja Tanska olisi tietysti ollut neutraali, jos taistelu olisi puhjennut, mutta sittenkin olisivat kaikenlaiset vaarat tietysti voineet uhata meitä. Koska kriisin aikana (varsinkin oikeistotaholta) on ankarasti kritisoitu Tanskan puutteellista ilma- (kaasu-) suojelua, lupasi pääministeri puheessaan, että uusi ilmasuojelukomissio nyt heti saisi tehtäväkseen ryhtyä asiallisiin toimenpiteisiin.

Lehdet ovat edelleenkin suhtautuneet verrattain objektiivisesti tapahtumiin. Vielä nytkin Kööpenhaminan lehdistä vaan Nationaltidendellä (oikeisto) on aika katkera ääni Saksaa kohtaan, huomauttaen, että tšekkiläiset, kaikkien hylkääminä, nyt kaksi kertaa ovat armollisesti saaneet luvan kapituloida suurvaltojen vaatimusten johdosta.

Ulkoasiainministeriössä ollaan sitä mieltä (min. Munch), että jo Münchenin kutsu merkitsi jonkunlaista Hitlerin retraite'a ja heikkoa arvosanaa v. Ribbentropille, nimittäin että hän viime tingassa huomasi menneensä liian pitkälle jos olisi ottanut sotariskin. Politiken-lehti arvelee - ja olen kuullut myöskin samaa muualta -, että Hitlerin päätökseen olisi paljon vaikuttanut von Neurath ja - Göring, joka viimeinen tosin sairastui Nürnbergissä, mutta joka Itävallan valloituksen jälkeen vakuutti Englannin Berliinin suurlähettiläälle, ettei Tšekkoslovakiaan nähden väkivalta tulisi kysymykseen. Politiken lisää, että Göring "lag-

ger Vagt paa et givet Ord" - Tanskassa ei aivan tavallinen komplimangi saksalaiselle.

Tietysti maailman kriitillinen tilanne vielä voi kauankin jatkua ja uusia vaikeuksia syntyä rajatarkistusten toimeenpanemisesta, Saksan demobilisoinnista j.n.e., mutta siihen ei täällä nyt kiinnitetä huomiota, pääasia on, kuten lehdet toteavat, että tänään on tullut "maailman paras uutinen 20 vuoden aikana". Ei voida ajatella, sanoo Politiken, mitä olisi tapahtunut, jollei Englannilla nyt olisi ollut valtiomies kuin Chamberlain. Sillä tilanne oli kuitenkin vähän samanlainen kuin 1914. Sir Edward Greyn ulkopoliitikassa oli monta samanlaista momenttia kuin nyt. Ei Greykään tahtonut sitoa Englantia, hän tahtoi olla välittäjänä. Niin myöhemmin kuin elokuun 1 p:nä 1914 Prinssi Lichnowsky, Saksan Lontoon suurlähettiläs, hämmästytti Greyn ilmoituksesta että, jos Saksa rikkoisi Belgian neutraliteetin, tämä määrävästi vaikuttaisi Englannin politiikkaan. Lichnowskyhän sai sen käsityksen, että Englanti pysyisi ulkopuolella, jollei Saksa koskisi Belgiaan. Tällä kertaa v. Ribbentropp on esittänyt Lichnowskyn roolia ja Chamberlain Greyn, mutta Chamberlain on sen lisäksi improvisoanut. Grey oli myöskin ehdottanut suurvaltojen konferenssiä, mutta Chamberlain kääntyi suoraan dramman päähenkilön puoleen. Chamberlainilla oli se mikä puuttui Greyltä, initiaatiivi.

Mutta 1914 ei kaikki ollut mahdollista, mikä oli mahdollista 1938.

Kööpenhaminassa, 30 p:nä syyskuuta 1938.

R. Munch

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA: _____

Kooperatiiviaministerin olevan lähetyksen raportti n:o 14.

v.a. Asiamies Nunekin

5/10 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1314.

Kööpenhaminassa, 5 p:nä lokakuuta 1938.

15/52 Pal. 138.		
6/10 - 38	?	LIT
		ASIA
5 03		

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön ra-
portin N° 14, jonka nimikkeenä on:

Eräitä keskusteluja.

Vastaanottakaa, Herra Minis-
teri, erinomaisen kunnioitukseni va-
kuntus.

R. Manner

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 14.

Kööpenhamina-ssa 5 p:nä loka-kuuta 1938.

Asia: Eräitä keskusteluja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ
15/12 1938
6/10-38
5 03

Kävin 3/X ulkoasiainministeri Munchin tavallisella maanantaipäivän vastaanotolla, jolloin tietysti tuli puheeksi maailman tilanne Münchenin jälkeen. Ministeri Munch suhtautui verrattain optimistisesti tapahtumiin ja niitten seurauksiin, huomauttaen, että jos kohta Tšekkoslovakian geopolittinen alue on pienentynyt ja pienentynee, tämä ehkä toiselta puolelta antaa aiheen uuteen sisäiseen valtiolliseen lujentamiseen (Konsolidering). Uudessa neljän valtion konstellationissa oli ministeri Munchin mielestä jonkunlainen balanssi ja mahdollisuuksia aikaansaada positiivinen yhteistyö, jos kohta seikka, ettei Venäjä ollenkaan ole ollut mukana suurvaltojen konferenssissa antaa aiheen tulevaisuuden kysymysmerkin panemiseen. Ministeri Munch suhtautui hyvin skeptillisesti kysymykseen olisiko Venäjä ylimalkaan tullut Tšekkoslovakian avuksi - mahdollisesti, jos Ranska olisi avustanut. Näytti kuitenkin siltä kuin Ranskan - Venäjän allianssin päivät olisivat loppumassa.

Joskin Saksan valta ja vaikutus oli kovasti kasvanut, oli toiselta puolelta toisen diktaattorivallan, Italian mahti pienentynyt. Tämähän jo tapahtui Itävallan Anschlussin jäl-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

keen. Jos Mussolini orientautuu liian paljon länteen, tulee hän kyllä huomaamaan, että Italiassakin on "sudeettiprobleemi". Kööpenhaminalainen Social-Demokraten-lehti eilen lausui jotain samaan tapaan: Hitler huomasi sudeettisaksalaisten olemassaolon silloin kun Tšekkoslovakia tuli kulmakiveksi Hitlerin hegemonia-politiikassa ranskalais-venäläistä puolustus-blokkia vastaan. Kyllä Goebbels vielä helposti, sanoo lehti, tilaisuuden siihen tullen, voi todistaa mitenkä tyrolilaisten itsemääräämisoikeutta on loukattu.

Tiedustelin ulkoasiainministeriössä mitä arveltiin Hitlerin vakuutuksesta, että sudeettialueiden Anschluss oli hänen viimeinen territoriaalivaatimuksensa. Tästä tietysti on vaikea vielä mitään sanoa, mutta sain sen käsityksen, että Etelä-Jyllannin kysymys on nyt vähäsen rauhallisemmassa vaiheessa, luulisihan, että Danzigin kysymys ja siirtomaakysymys olisi järjestettävä ennenkuin vaara uhkaa Tanskaa.

Ministeri Munchin odotushuoneessa tapasin muutamia takäläisiä lähettiläitä. Tervehtiessäni Belgian lähettilästä (Nemry) sanoi tämä hymyillen: Nythän Suomi välillisesti on hyötynyt tästäkin kriisistä, aivan kuten Suomi tuli itsenäiseksi maailmansodan kautta, tarkoitan että Venäjän vaikutus Euroopassa on pienentynyt ja se seikka, lisäsi lähettiläs, ettei Venäjä auttanut Tšekkoslovakiaa, todistaa kai myöskin, ettei se voinut avustaa. Ruotsin lähettiläs (Hamilton), joka kuuli keskustelun, alleviivasi, että tämä epäilemättä oli positiivinen seikka. Muuten kuulin, kun Ruotsin lähettiläs onnittelee Ranskan ja Englannin lähettiläitä Münchenin tuloksesta. Ensimmäinen (Bonney-Sibour, joka tuli tänne Suomesta) vasta-

si siihen, että jos se olisi Ranskasta ja Ranskan pyrkimyksistä riippuvainen, olisi rauha "garantie pour 100 ans". Englannin lähettiläs (Ramsay) sitä vastoin sanoi hyvin totisesti, että olisi parempi onnitella hänen pääministeriään - jos rauha kestää 6 kuukautta, voimme olla tyytyväisiä - ; tässäkin piili siis oppositio Chamberlainia vastaan.

Kööpenhaminassa, 5 p:nä lokakuuta 1938.

R. Mannerheim

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA:

Kööpenhaminassa olevan lähetystön raportti n:o 15.

v.a. Asiantuntija Numelin

6/10 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Kööpenhaminassa, 6 p:nä lokakuuta 1938.

N:o 1316.

16/52 Pol. S. 38.	
2/10-38	3
5	C3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää

Kööpenhaminan lähetystön raportin N:o 15,

jonka nimikkeenä on:

Pääministeri Stauningin puhe Tanskan Rigsdagin avajaisissa.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

R. Munnell

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

Kööpenhamina - SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 15.

Kööpenhamina ssa 6 p:nä syys kuuta 1938.

16 / 52 Pal. S - 38.
7/10-38 59
5. C3

Asia: Pääministeri Stauningin
puhe Tanskan Rigsdagin avajaisissa.

Kuten tavallisesti avasi pääministeri Kuninkaan puolesta myöskin nyt (4 p:nä lokakuuta) Tanskan valtiopäivät. Tavallisesa "valtaistuin-puheessa" pääministeri selitti hallituksen ohjelmaa, puhuen alussa viimeaikaisista levottomuutta herättävistä tapauksista, jolloin Tanska oli pakoitettu toimeenpanemaan kohtuuden vaatimia (rimelige) turvallisuustoimenpiteitä; Müncheinin sopimuksen kautta rauha toivottavasti taas oli taattu.

Pääministeri huomautti, että Tanska ylläpitää hyviä suhteita kaikkiin valtioihin, jonka johdosta ei poliittisessa yhtä vähän kuin kauppapoliittisessa suhteessa ole mitään levottomuuden syitä. Tanska tulee esiintymään täysin puolueettomana. Pääministeri valitti, että Kansainliiton merkitys ja vaikutus oli pienentynyt, mutta lausui toivomuksen, että tulevaisuus voi osoittaa uutta kannatusta Kansainliiton aatteelle.

Pääministeri väitti, että Tanskan talouselämässä voidaan todeta suuria parannuksia: maataloustuotteiden myyntihinnat ovat pysyneet ennallaan, valtion talous on kunnossa ja Tanskan Nationalbank'illa on tarpeellinen valuuttareservi. Oli toiveita rakennustoiminnan laajentamisesta nyt kun ulkomaalaisten raaka-

JAKELUOHJE:

Tavallinen

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

aineiden hinnat olivat laskeneet. Pääministeri puhui sitten valtion perustuslain tarkistusta koskevasta ehdotuksesta, joka syksyllä tulee käsiteltäväksi ja jota eräs komissioni paraikaa valmistaa - tästä tulee lähetystö lähi tulevaisuudessa lähettämään seikkaperäisen selostuksen.

Laajasti puhui pääministeri työttömyydestä ja sen estämisestä. Pääministerin mukaan hallitus suunnittelee laajaa rakennustoimintaa, uusia siltoja, teitä j.n.e.

Mitä varsinkin tähän aikaan pistää silmään pääministerin puheessa on ne asiat joista hän ei lainkaan ole puhunut. Puolustuksesta ei mainittu sanallakaan, kauppapolitiikasta hyvin vähän, pohjoismaisesta yhteistyöstä ei mitään.

Oppositio tuomitsee aika ankarasti pääministerin puheen, varsinkin ettei puolustuksesta mitään mainittu "vaikkakin maailmanpoliittinen tilanne Rigsdagin ulkopuolella tekee kysymyksen pienten valtioiden tulevaisuudesta "til Alfa og Omega ogsaa for Danmark" ", sanoo Berlingske Tidende. Ja Berlingske Aftenavis huomauttaa, että kun pääministeri vetoaa Genèveen on saannottavaa, että Kansainliitto tähän aikaan on enemmän vaara (Risiko) kuin vakuus (Sikring) Tanskalle. Börsen-lehti ihmettelee suuresti, että pääministeri on voinut olla puhumatta puolustuksesta. Kuitenkin olisi estettävä ettei Tanska, jos uusi maailmankriisi syttyy, olisi samassa katastrofalisessa asemassa kuin viime syyskuussa, jolloin kaikki Euroopan valtiot, paitsi juuri Tanska, ryhtyivät toimenpiteisiin kansalaistensa ja valtion intressinsä turvaamiseksi. Börsen myöskin ankarasti huomauttaa, ettei pääministeri maininnut mitään kauppapoliittisesta ohjelmasta, vaikkakin tilanne syyskuun 28 päivänä, siis viime

kuun kriitillisenä päivänä, oli sellainen, että Tanska oli aivan ilman varastoja.

Venstre-puolue on heti hyökännyt hallituksen ja varsinkin sisäasiainministeri Dahlgaard'in kimppuun, huomauttaen, että sisäasiainministerin huolimattomuudesta riippuen, Tanska olisi ollut ilman suojelua jos sota olisi syttynyt. Konservatiivinen puolue on tietysti ankarasti protestoinut pääministerin ohjelmatonta ohjelmaa vastaan.

Seikka, johon Suomen puolesta voidaan kiinnittää huomiota pääministerin puheessa on hänen lausuntonsa rakennustoiminnan vilkastuttamisesta Tanskassa. Välittömästi Suomen vienti voi hyöttyä tästä. Ainakin voidaan vedota pääministerin ohjelmaan pyrkiessämme saamaan faneerin ja enemmän jalostetut puutavarat vapaalle listalle. Sitä paitsi voidaan toivoa, että jos rakennustoiminta Tanskassa todellakin vilkastuu, puutavarain vienti Suomestatänne edelleen kasvaa.

Kööpenhaminassa, 6 p:nä lokakuuta 1938.

R. Nuutila

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: CJ

ASIA: _____

Kööpenhaminassa olevan lähetynäsi raportti n:o 16

v. a. Asiantuntija Numelin

10/10 1930.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N:o 1324.

Kööpenhaminassa, lokakuun 11 p:nä 1938

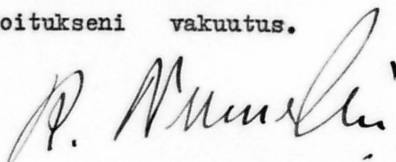
17/52	Pal. S-38	
12/10-38	?	
5	CB	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N:o 16, jonka nimikkeenä on:

Etelä Jyllannin saksalaiset ja viimeaikaiset tapahtumat.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri
tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

Kööpenhamina - SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 16.

Kööpenhaminassa 10 p:nä loka kuuta 19 38.

17 52 Jal: 38

12/10 - 38

Asia: Etelä Jyllannin saksalaiset
ja viimeaikaiset tapahtumat.

5 C3

Etelä Jyllannin saksalaisten ääni ei kahdenkymmenen vuoden aikana ole ollut niin korkea ja vaativainen kuin viime kesänä ja syksynä, varsinkin sudeettisaksalaisten asian alkuvaiheen aikana. Saksalaisia kokouksia ja juhlatilaisuuksia oli Etelä Jyllannissa loppukesällä entistä useimmin. Nazi-puolue on esiintynyt rohkeammin kuin ennen. Ja saksalaisten saksalaisten päämiehenkannattaja Nordschleswigsche Zeitung on kirjoittanut entistä selvemmin saksalaisten jälleenliittymistavoista.

Kuten jo aikaisemmin olen raportoinut, oli saksalaisten saksalaisilla tänä vuonna tavallista suurempi valtuuskunta Nürnbergissä (48 henkeä - viime vuonna korkeintaan 10). Etelä Jyllannin saksalaisten propagandapäällikkö Stehl kehoittikin valtuuskuntansa miehiä viemään mukanaan Etelä Jyllantiin Nürnbergin uudet herätykset.

Viime syyskuussa yllämainittu saksalainen lehti säännöllisesti kirjoitti sudeettisaksalaisten hätätilanteesta, painostaen mitenkä tärkeätä oli, että nämä nopeasti liittyisivät Saksaan päästäkseen pois Moskovan tartuttamasta tšekkiläisestä taudinpestä. Ja ääni Benešistä vastaan oli ainakin yhtä vaativa kuin

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Hitlerin. Vielä 27/9 vakuutti lehti, että myöskin Etelä Jyllannin saksalaiset tunsivat kuuluvansa Suur-Saksaan. "Wir stehen nicht allein", sanoi lehti, " olemme osa Suur - Saksaa, joka tulee turvaamaan myöskin meitä. Emme koskaan tule unohtamaan velvollisuuttamme olla saksalaisten etuvartijana pohjoisessa ". Ja lehti alleviivasi, että Versailles'in sopimus oli perinpohjin tarkistettava. Hitlerin asema, sanoi lehti, on niin vahva, että Saksa voi hankkia oikeuden myöskin Saksan ulkopuolella eläville saksalaisille.

Kun Hitler puheessaan 26/9 Berlinin urheilupalatsissa toisti sen minkä hän oli Chamberlainille sanonut, että sudeettisaksalaisten liittyminen Saksaan oli hänen viimeinen territorialivaatimuksensa, Nordshleswigsche Zeitung ensin oli mainitsematta tästä, mutta kun Hitlerin puhe myöskin tässä lehdessä oli painettava kokonaisuudessaan, täytyi tämänkin väitteen tulla esille, vaikkakin se tuli hyvin sopimattomasti lehdelle.

Mistään jälleeniittymisestä ei lehdessä ole ollut mainittu Münchenin jälkeen. Eräs tšekäläinen yliopiston professori, joka on miltei spesialisti Etelä Jyllannin asiassa, luuli tietävänsä, että lehti oli saanut saksalaiselta viralliselta taholta kehoituksen olla ainakin nyt mainitsematta jälleeniittymisestä. Mutta muuten ääni Tanskaa vastaan on edelleenkin yhtä uhkaava. Lehti tulee tämän jälkeen, sanotaan pääkirjoituksessa, pari päivää Münchenin jälkeen, entistä tarkemmin seuraamaan Tanskan lehtien suhtautumista Saksaan ja Etelä Jyllannin saksalaisten kohtaloa sekä armottomasti raportoimaan Saksaan kaikista negatiivisista kirjoituksista ja menettelytavoista. Helppo tehtävä! Sillä, kuten aikaisemmin olen huomauttanut, suhtautuvat melkein kaikki Tanskan leh-

det - lukuunottamatta ehkä joitakuuta puolokommunistisia lehtiä - niin objektiivisesti ja melkein ymmärtäväisesti Saksaan, että tšekäläisellä Saksan lähetystöllä hyvin harvoin on jotain huomauttamista siitä. Ja Tanskan Etelä Jyllannin politiikka saksalaisia kohtaan on kaikissa suhteissa ollut niin liberaalinen ettei sillä ole monia yhtäsuuntaviivoja Prahan entisen sudeettisaksalaisten politiikan kanssa.

Tällä arvellaan, että jos maailman poliittinen kehitys nyt menee hieman rauhallisempaan suuntaan ja kysymys Saksan siirto-
maista tulee esille ei ainakaan Berliini lähiaikoina tule kiinnittämään suurempaa huomiota Etelä Jyllannin saksalaisiin.

+

+

+

Tässä yhteydessä mainittakoon, että Tanskan vähemmistö eteläpuolella Tanskan-Saksan rajaa näinä päivinä on kääntynyt Hitlerin puoleen, huomauttaen, ettei Schleswigissä ylläpidetä sosiaalilakeja mitä tanskalaiskielisiin tulee. Lähinnä on ollut kysymys siitä että lapsirikkaat perheet - joissa isät ovat taistelleet maailmansodassa Saksan puolella - ovat jääneet ilman laissa säädettyä avustusta. Koska kääntymiset paikallisvirastojen puoleen ovat jääneet tuloksetta, on sanottu vähemmistö nyt tehnyt démarche'n suoraan Führerille, samalla pyytään saada lähettää valtuuskunnan hänen luokseen. Asia on herättänyt hieman huomiota täällä.

Kööpenhaminassa, 10 p:nä lokakuuta 1938.

R. Munkki

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA: _____

Kooperatiivilainassa olevan lähetyksen rap. n:o 17.

v. a. Asiasihoitaja Kemelin

18/10 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Nº 1349.

Kööpenhaminassa, 18 p:nä lokakuuta 1938.

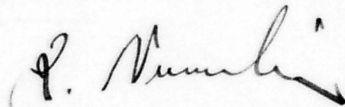
18	152	Pal. 8	-38
19/10-38	?		
5	C3		

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin Nº 17, jonka nimikkeenä on:

Ulkopoliittisia kysymyksiä Tanskan Rigsdagissa.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
 RAPORTTI n:o 17.
 Kööpenhamina-ssa 18 p:nä loka-kuuta 1938.

Asia: Ulkopoliittisia kysymyksiä
Tanskan Rigsdagissa.

ULKOASIAINMI		Salainen.
18/10.38	18/12 Pal. S. JY.	
5	C3	

Tanskan kansankäräjien budjetti-käsittelyn yhteydessä on Rigsdagissa esiintullut lausuntoja ulkopoliittisista kysymyksistä - lähinnä Tanskan suhtautumisesta maailmantapahtumiin, muihin pohjoismaihin ja varsinkin omaan puolustukseen. Kaikki suuret puolueet ovat tällöin selittäneet kantansa.

Sosiaalidemokraattien ja radikaalien taholla on todettu, että Tanskan asema, mitä puolustukseen tulee, ei vaadi mitään laajempia, uusia käsittelyjä (Nyprøvning), sillä jo Tšekko-slovakian kohtalo ja tämän maan suuret varustukset eivät missään tapauksessa vahvistaneet uskoa suurten varustusten suomaan turvaan. Sen johdosta ei olisi syytä viimeisen kriisin synnyttämän paniikkimielialan johdosta ryhtyä suuriin varustuksiin. Kuitenkin saa sen käsityksen, että sosiaalidemokraatit suhtautuvat myönteellisemmin puolustukseen kuin radikaalit.

Konservatiiviset ja Venstre-puolue (viimemainittu, kuten tunnettua, edustaa pääasiallisesti maanviljelijöitä) ovat ankarasti arvostelleet Tanskan puutteellista puolustusta ja painostaneet sen uudelleen järjestämisen välttämättömyyttä. Konservatiiviset ovat huomauttaneet, että Tanskan jäsenyys Kan-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

sainliitossa ei tuo mukanaan mitään takeita, ja jo siitä syystä vaaditaan lähempää yhteistyötä pohjoismaiden kesken. Molemmilla tahoilla on painostettu ilmapuolustusvoimien laajentamisen tarpeellisuutta - asia, josta äskeisinä kriisipäivinä on paljon puhuttu, varsinkin - kuten aikaisemmin olen raportoinut - kun kävi ilmi, että sisäasiainministeri Dahlgård (rad.) oli viivytellyt Rigsdagin jo aikaisemmin hyväksymien siviiliväestön ilmasuojelutoimenpiteitten toteuttamista.

Konservatiivisten yhtä vähän kuin Venstren taholla ei ole mainittu mitään määrärahaa uutta puolustusohjelmaa varten. On muuten merkille pantavaa, että nämä kaksi viimeksi mainittua puoluetta juuri puolustuksen määrärahoja koskevan erimielisyytensä vuoksi vuonna 1929 osaltaan aiheuttivat Madsen-Mygdal'in hallituksen kaatumisen, jonka jälkeen tuli Stauning-Munch'in hallitus, joka siis pian on istunut kymmenen vuotta.

Kiinnostavinta ulkopoliittisessa väittelyssä ovat pääministerin ja ulkoasiainministerin lausunnot. Pääministeri huomautti, ettei Tanska viime syyskuussa ollut vaillo puolustusta ja että vuoden 1937 laki määrää armeijan ja laivaston suuruuden; maailmantapahtumat eivät sitäpaitsi osoita puolustuksen yksinomaista turvaa; pääministeri ei kuitenkaan ollut tarpeelliseksi katsottavaa laajennusta vastaan. Hän painosti, että Tanska tulee sodan sattuessa esiintymään täysin puolueettomana ja ylläpitämään hyviä suhteita kaikkiin valtioihin. Tanskan täytyi turvautua Kansainliittoon ja myötävaikuttaa liiton uudelleen rakentamiseen. Pohjoismaista yhteistyötä olisi vahvistettava. Tässä yhteydessä pääministeri ehdotti uu-

den Rigsdag-valiokunnan asettamista. Tämän valiokunnan tehtävänä olisi tarkkaan tutkia viime maailmankriisin antamia kokemuksia, sekä tutkia kaikkia ulkopoliittisia kysymyksiä, jotka koskevat Tanskaa, Tanskan puolustusasemaa ja pohjoismaista yhteistyötä koskevia kysymyksiä.

Samassa tilaisuudessa puhui myöskin ulkoasiainministeri Munch, vahvistaen, että Tanska tahtoi esiintyä täysin puolueettomana. Tri Munch painosti miten tärkeää oli, että myöskin sanomalehdistö kokonaisuudessaan suhtautui objektiivisesti ja asiallisesti kaikkiin valtioihin, riippumatta näiden valtioiden valtiomuodosta ja yhteiskuntaelämästä (tri Munch tarkoitti tietysti lähinnä Saksaa). Tri Munch myönsi, ettei Kansainliitto ole mikään varma turva, niinkauan kun se ei ole universaalinen, mutta luuli hän siltäkin, että varustuksia voitaisiin supistaa. Pohjoismaista yhteistyötä olisi laajennettava, sillä juuri viime maailmankriisin aikana on tämä oscittautunut hyvinkin tärkeäksi ja hyödylliseksi. Olso-valtioiden yhteistyötä olisi myöskin vahvistettava. Tri Munch huomautti vielä, että Tanska piakkoin tulee lähettämään edustajansa Francon Espanjaan. Hän puhui myöskin uuden Rigsdag-valiokunnan asettamisesta.

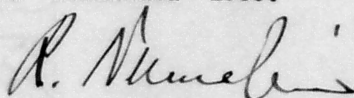
Pääministerin ja ulkoasiainministerin lausunnot eivät ole tyydyttäneet vastustuspuolueita. Ja mitään lupauksia suuntaan tai toiseen ei ole tehty; täytyy myöntää, että hallituksen taholla on puhuttu verrattain ylimalkaisesti kaikista kysymyksistä. Pääministeri on taas oraakkelimaiseen tapansa esittänyt yleisiä lausuntoja. Vastustuspuolueet huomauttavat, että tulevassa Rigsdag-valiokunnassa - jota voidaan pitää melkein päätettyinä

asiana (luultavasti 15 henkilöä plus asiantuntijoita) - tulee kuitenkin olemaan sosiaalidemokraattinen ja radikaalinen enemmistö - siis vaan uusi myönnytys vasemmistolle. Näyttää kuitenkin siltä kuin toistaiseksi lojaalisesti odotettaisiin valtiokunnan työtä. Yleensä vallitsee nyt rauhallisempi mieliala valtiopäivillä kuin useasti aikaisemmin syksyllä. Tanskan armeijan komentava kenraali, kenraaliluutnantti With, on sitäpaitasi useita kertoja huomauttanut, että Tanskan armeija on varusteittensa puolesta nykyajan vaatimusten tasolla; vika on siinä, että armeija on liian pieni. Yleensä ollaan sitä mieltä, että viimeaikaiset uhkaavat maailmantapahtumat tulevat vaikuttamaan armeijan laajentamiseen ja todennäköisesti ryhdytään nyt ainakin pääkaupungin ilmapuolustuksen järjestämiseen.

+ + +

Mainittakoon tässä, että viime viikolla, eräässä enemmän yksityisluontoisessa tilaisuudessa insinööriyhdistyksen talossa, pääministeri puheessaan sanoi, ettei hänellä ainakaan ollut mitään sitä vastaan, että harjoitettaisiin enemmän sotilaita ("vi kunde have Brug for flere Soldater") ja luultavasti Tanska tulee niitä saamaankin. Myöhemmin on pääministeri selittänyt tarkoittaneensa tällä, että puolustusvoimia laajentamalla työttömyys vähenisi.

Kööpenhaminassa, 18 p:nä lokakuuta 1938.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA:

Köpenhaminassa olevan lähetystön raportti n:o 18.

v.a. Asiantuntija Numelin

21/10 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1357.

Kööpenhaminassa, 21 p:nä lokakuuta 1938.

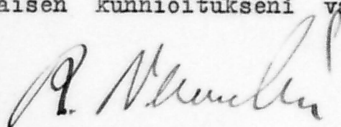
19 / 52 Pal. 3 - 38
27/10 - 38
5 C3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön ra-
portin N° 18, jonka nimikkeenä on:

Islanti II.

Vastaanottakaa, Herra Minis-
teri, erinomaisen kunnioitukseni vakuu-
tus.

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 18.

Kööpenhaminassa 21 p:nä loka-kuuta 1938.

19/52 Sal 3 .38.

Asia: Islanti II.

24/10.38

5 C3

Kööpenhaminan lähetystön raportissa № 9 olen käsitellyt Islannin poliittisia suhteita Tanskaan. Huomautin, että jos kohta Islannissa on ollut vahvoja itsenäisyyspyrkimyksiä, on viimeinen pulakausi ja Ison-Britannian "avulias" Islanninpolitiikka ollut mementona Islannille, jonka johdosta islantilaiset ovat alkaneet ymmärtää, että islantilais-tanskalaisessa status quo'ssa kuitenkin on neutraalinen turva, varsinkin kun pohjoismaat yhteistyöllään muodostavat jonkunlaisen mahdin. Ainakin Kööpenhaminassa saa käsityksen uudesta islantilaisesta lojaalisuudesta Tanskaa kohtaan.

On ehkä syytä myöskin tarkastella Islannin kauppapolitiikkaa ja Islannin ja Tanskan välisiä kauppasuhteita.
+)

+) Olisin tästä kirjoittanut yllämainitun ensimmäisen Islantia koskevan raporttini jälkeen, elleivät maailmantapahtumat olisi asettaneet kaikkia muita kysymyksiä varjoon.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Varsinkin maailmansodan jälkeen on Islannin talouselämässä tapahtunut sangen huomattava kehitys. Mainittakoon, että vielä 100 vuotta sitten nousi Islannin koko ulkomaankauppa vaan 3-4 milj. kruunuun; pari vuotta sitten nousi se 150 milj. kruunuun, josta noin puolet edusti vientiä, puolet tuontia. Ankarien valuutta- ja tuontirajoitusten johdosta on Islannin ulkomaankauppa viimeisinä vuosina ollut hie- man pienempi, mutta nousi tuonti kuitenkin v. 1937 51,6 milj. kruunuun ja vienti 58,9 milj. kruunuun.

Kalastus muodostaa edelleen Islannin pääelinkeinon (antaen työtä yli 7000 miehelle), mutta myöskin kauppa, maa- talous ja teollisuus on melkoisesti kehittynyt. Ja kalas- tuskin on paljon muuttunut. Ennen maailmansotaa oli turs- kanpyynti melkein ainoa kalastuksen haara, sen jälkeen on sillinkalastus kehittynyt melkein yhtä tärkeäksi, ollen v. 1937 20 milj. kruunua, turskanpyynnin ollessa 28 milj. kruu- nua. Turskan (kuivatun turskan) vienti suuntautuu pääasial- lisesti Espanjaan, Portugaliin, Italiaan ja Etelä-Amerikan valtioihin; jäädytettynä turskaa viedään Englantiin ja Sak- saan.

Ennen vuotta 1914 Islannilla ei ollut mitään suu- rempaa laivaliikennettä. Samana vuonna perustettiin Eimskipa- fjelag Islands (Islannin höyrylaiva yhtiö), jolla nyt on parikymmentä laivaa, (muutamat noin 3-4000 tonnia). Islannin kauppa tapahtuu siis oman lipun alla.

Islannin maatalous perustuu karjatalouteen (pääasi- assa hevosten- ja lammastenhoitoon) sekä perunanviljelykseen

ja viime aikoina jonkun verran viljanviljelykseen. Lampaanlihaa viedään jäädytettynä Saksaan, Englantiin ja Norjaan, viljaa ja lampaannahkoja varsinkin Etelä-Amerikkaan.

Teollisuuskin on kehittymässä. Tuotanto nousi v.1937 lähes 30 milj. kruunuun semmoisissa teollisuuslaitoksissa, joilla oli ulkomaisia raaka-aineita.

Ennen maailmansotaa oli Tanska Islannin ensimmäinen tuontimaa. Vähitellen on muutos tapahtunut, siten, että Tanska nyt on № 3 (7½ milj. kruunua oli Tanskan vienti Islantiin v. 1937), Iso-Britannia № 1 (13½ milj. kruunua) ja Saksa № 2 (11 milj. kruunua). Mutta Islannin vienti Tanskaan ei koskaan ole ollut yhtä suuri kuin Tanskan vienti Islantiin, johtuen pääasiallisesti siitä, että Islannin kalanviennille on löydetty parempia markkinoita muualla. Viime vuosina, kun silliljyä ja sillijauhoja on ruvettu valmistamaan Islannissa, on tilanne kuitenkin muuttunut. "Aarhus Oljefabrik" ja "Dansk Sojakagefabrik" nimiset tehtaot ovat täällä suuria ostajia.

Tyydytyksellä täällä todetaan - sillä Islannin yhteys Tanskaan on prestige-asia Tanskalle - että Islannin ostot Tanskassa ovat suureneet. Islannin viennin ja tuonnin ero, mitä Tanskaan tulee, on nyt vaan 2 milj. kruunua vuodessa ja merkit viittaavat eron pienentymisen suuntaan. Sekä Islannissa että varsinkin Tanskassa tehdään työtä Tanskan - Islannin kauppasuhteiden vilkastuttamiseksi. Jos kohta Islannin talouselämä on sangen huomattavasti kehittynyt, on Islannilla vielä suuria vaikeuksia, juuri taloutensa kannalta katsottuna, tulla täysin riippumattomaksi Tanskasta. Välittömästi Tanska auttaa paljonkin Islantia. Islantilaisilla kaup-

piailia on sama asema Tanskassa kuin tanskalaisilla (ja päinvastoin). Jos kohta Reykjavikissa onkin korkeakoulu, harjoittaa suuri osa islantilaisia ylioppilaita opintojaan Tanskassa, jota varten vanhastaan löytyy verrattain suuriakin rahastoja. Tanska antaa edullisia lainoja Islannille ja ylläpitää Islannin ulkomaanedustusta (paitsi Islannin Kööpenhaminan lähetystä).

Sitä paitsi: jos kohta Islannin kauppa ja talouselämä on paljonkin kehittynyt, on kysymyksenalaista, voisiko Tanskasta riippumaton Islanti taloudellisesti tulla toimeen.

Islannin Althing'in asettaman valiokunnan laskelmien mukaan nousi 31/12 1936 Islannin kansallisomaisuus 302 milj. kruunuun (vuonna 1880 : 33 milj. kruunuun). Mutta valtiovelka (pääasiallisesti Tanskalle ja Iso-Britannialle) oli 31/12 1936 90,3 milj. kruunua.

Poliittiset ja taloudelliset merkit viittaavat status quo'n pidentämiseen vuonna 1940, mahdollisesti pienempine islantilaisille edullisine muutoksineen.

Kööpenhaminassa, 21 p:nä lokakuuta 1938. 1

R. Munch

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA: _____

Kööpenhaminassa olevan lähetystön raportti n:o 19.

v.a. Asiantuntija Numelin

7/11 1938.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Saainen.

RAPORTTI n:o 19.

Kööpenhaminassa 1 p:nä marras-kuuta 1938.

Asia: Keskusteluja.

20/53 Val. X - 38
2/11-38
5 C3

Allekirjoittaneella oli eilen tilaisuus kaikessa rauhassa keskustella ulkoasiainministeri Munch'in kanssa poliittisesta tilanteesta, varsinkin Tanskan taholta katsottuna.

Tri Munch'in mielipiteissä ilmeni jälleen tanskalaisille tyypillinen sangviininen tai optimistinen katsantotapa. Tri Munch ei nimittäin ollenkaan suhtautunut pessimistisesti poliittiseen kehitykseen, vaan arveli, että Tšekkoslovakian konsolidoimisen jälkeen kehitys tapahtuisi rauhallisempaan suuntaan. Vaikkakin tri Munch myönsi, että Hambron tunnetussa kriitikissä oli paljon perää, oli hän sittenkin enemmän niin sanoakseni Chamberlain'in linjalla. Münchenin "rauhasta" ei tietenkään kannata ylpeillä, mutta voiko rauhasta koskaan maksaa liian kallista hintaa ("kan en Fred nogensinde betales for højtt"), sanoi tri Munch. Ja Münchenin konstellatio tarjosi sittenkin jonkunlaisen balanssin, vaikkakin suurvaltojen Münchenin jälkeiset suuret varustukset olivat arvelluttavia.

Venäjä oli tietysti suuri kysymysmerkki, ja monien ilo siitä, ettei Venäjä ollut mukana Münchenissä eikä kuulu

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi ministeriöille.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

neljän vallan "liittoon", voi olla liian aikainen. Tri Munch sanoi henkilökohtaisesti saaneensa kokea venäläisten tuntemaa katkeruutta ja vihamielisyyttä sen johdosta, etteivät kaikki Euroopan demokratiat ja varsinkin pienet valtiot yhtyneet auttamaan Tšekkoslovakiaa; nythän heidän täytyy käydä nazi- ja fascistivaltioiden talutusnuorassa. (Luulen tietäväni tri Munchin tarkoittaneen Sovjetin tšekäläisen asiainhoitajan lausuntoja). Ulkoasiainministeri ei kuitenkaan tällä hetkellä kiinnittänyt niin paljon huomiota Venäjään, sillä kaikesta päättäen, sanoi hän, oli Venäjän sotavoimilla nyt ainoastaan defensiivimahdollisuuksia, ja, lisäsi hän hymyillen, "teillä ei ainakaan voi olla mitään sitä vastaan, että sisäinen epäjärjestys Venäjällä jatkuu".

Mitä Saksaan tulee, voisi Tanska ainakin toistaiseksi - tri Munchin mukaan - suhtautua rauhallisemmin kuin ennen eteläiseen naapuriinsa, sillä kaikesta päättäen tulisi Saksan politiikan painopiste pitemmän aikaa suuntautumaan itäänpäin. Oli selvää, ettei Hitler tahtonut suostua puolalais-unkarilaiseen yhteisrajaan, joka estäisi itäisen ulospääsyn. (Eräs tšekäläinen suurliikemies kertoi äskettäin minulle tietävänsä, että Saksa nyt uhraa suuria summia Ukrainan "itsenäisyysliikkeen" ja tämän liikkeen ulkomailla työskentelevien komiteojen hyväksi). Välimeri ja Mustameri kiinnostavat nyt Hitleriä enemmän kuin Itämeri. Tri Munch luuli, että Saksa nyt varmasti respektoisi Tanskan puolueettomuutta sodan syttyessä toisin kuin v. 1914, sillä Saksalla on, ja tulee ainakin lähitulevaisuudessa olemaan, hegemonia Itämerellä, jonka johdosta Saksan suurin intressi tässä kohdin tulee olemaan

estää brittiläisten sisäänkäsy Itämerelle - ja Tanskan neutra-
liteetin valvominen.

Memelin kysymys on varmasti tärkeämpi Saksalle kuin
Etelä-Jyllannin kysymys. Toiselta puolen täytyi tri Munch'in myön-
tää, että Etelä-Jyllannin saksalaisten ääni yhä edelleen on hy-
vin uhkaava. Kuten aikaisemmin olen raportoinut, muuttui tämä
ääni kesällä Tšekkoslovakian kysymyksen tullessa aktueelliksi.
Tosin Hitlerin väitteen jälkeen, ettei hänellä enää olisi ter-
ritoriaalivaatimuksia Euroopassa, eivät Etelä-Jyllannin saksalaiset
lehdet ole puhuneet jälleenyhdistämisestä, mutta ääni Tanskaa
kohtaan on uhkaava ja vaativainen. Tri Munch luuli kuitenkin
Etelä-Jyllannin saksalaisliikkeellä olevan enemmän paikallisen
leiman. Tanskan-Berliinin poliittiset suhteet olivat sangen hy-
vät, sanoi tri Munch, ja kauppapoliittisesti kehitys kävi posi-
tiiviseen suuntaan. Kuten aikaisemmin olen raportoinut, rohkenen
tässä olla toista mieltä. Etelä-Jyllannin saksalaisliike ei ole
ainoastaan paikallista laatua.

Etelä-Jyllannin saksalaisten ääni (varsinkin Sønderbor-
gissa ilmestyvän Nordschleswigsche Zeitung'in) on jyrkässä ris-
tiriidassa Tanskan lehtien äänen kanssa kun on kysymys Saksas-
ta. Tri Munch käyttääkin kaikkia tilaisuuksia huomauttaakseen
sanomalehdistölle, miten tärkeätä on, että sanomalehdistö suhtau-
tuu objektiivisesti kaikkiin valtioihin, riippumatta näiden val-
tiomuodosta, miten tärkeätä on johdonmukaisesti olla lausumatta
loukkaavia arvosteluja muista valtioista. (Tämä on mennyt niin
pitkälle, että Berlingske Tidende-lehden verrattain tunnettu ul-
kopoliittinen toimittaja Nic. Bledel, joka on melkein ainoa, joka
on arvostellut Saksan oloja, toistaiseksi on "vapautettu toimes-
taan").

Tri Munch lausui myöskin tyytyväisyytensä sen johdosta, että Saksan siirtomaakysymys luultavasti pitemmän aikaa tulee kiinnostamaan maailmaa, joten Saksalla ei ole aikaa liian syvästi ajatella pohjoisrajaansa. Tri Munch lausui tässä melkein samat sanat kuin tri Kleffens ministeri Åströmille (Bryselin läh:n rap. N° 14).

On muuten merkillistä miten siirtomaakysymys on, ainakin ulospäin, enemmän aktueelli Saksan rajojen ulkopuolella kuin itse Saksassa - kuten eräs poliitikko täällä sanoi, ainakin sen jälkeen kuin Saksa kerran on avannut pelin ("efter det Tyskland har givet Bolden op"). Tosin Saksan Deutsche diplomatische Korrespondenz on huomauttanut, ettei Saksa halua muuta kuin entiset siirtomaansa takaisin - Afrikassa. Itä-Aasian siirtomaista ei ole ollut kysymys, ehkä Japanin takia. Mutta mitä taloudellista etua Saksalla on vanhoista siirtomaista, paitsi strategista. Täkäläinen Social-Demokraten kirjoitti pari päivää sitten: "Ennenkuin Saksa on määritellyt kantansa, neuvottelee maailma siitä, minkä valtioiden on luovutettava siirtomaansa. Times on aloittanut kansainvälisen keskustelun ja onhan Daily Telegraph jo melkein jakanut Portugalin siirtomaat - viittaamalla Portugalin maksuvelvollisuusvaikeuksiin. Nyt ei siis ole kysymys niin paljon siitä, saako Saksa siirtomaita, vaan mitkä siirtomaat se saa."

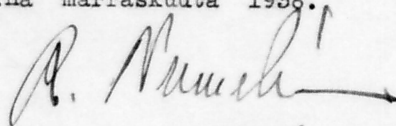
+ + +

Tanskan Matkailijayhdistyksen 50-vuotispäivällisillä pari päivää sitten (joille tšekäläisistä ulkomaanedustajista oli kutsuttu ainoastaan Islannin ja Suomen edustajat) oli minulla ti-

laisuus puhua hetkisen pääministeri Stauningin kanssa. Pääministeri johti itse puheen Ahvenanmaan kysymykseen, sanoen hyvin ymmärtävänsä Suomen ja Ruotsin kannan asiassa, jos kohta linnoitettu Ahvenanmaa ehkä enemmän kiinnostaisi suurvaltoja kuin neutralisoitu - Tšekkoslovakian kohtalo ei juuri vahvistanut uskoa suuriin varustuksiin -, mutta oli kuitenkin ilahduttavaa, että Suomella ja Ruotsilla nyt tässäkin asiassa oli hyvä yhteistyö. Tämä oli myöskin ulospäin hyvä esimerkki luottamuksellisesta poliittisesta yhteistyöstä Pohjolassa. +)

Tässä yhteydessä viittasi pääministeri samanlaiseen ajatukseen, josta ministerit Paasikivi ja Holma ovat raporteissaan puhuneet, nim. miten tärkeätä olisi vahvistaa ja intensifioida pienten, demokraattisten maiden yhteistyötä, samalla johdonmukaisesti koettamalla pysyä suurten valtioiden pelien ja riitojen ulkopuolella. Pohjoismailla ja Oslon valtioilla olisi tässä suuri tehtävä.

Kööpenhaminassa, 1 p:nä marraskuuta 1938.

+) Tanskalais-suomalaisessa yhdistyksessä pitää kansainvälisen oikeuden erikoistuntija, prof. emeritus Knud Berlin 12/XI esitelmän Ahvenanmaan kysymyksen uudesta vaiheesta.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA:

Röörbenkaminassa olevan lähetyksen raportti n:o 20.

v.a. Siainhoitaja Numelin

15/11 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Kööpenhaminassa, 15 p:nä marraskuuta 1938.

N° 1491.

21/53 Pal: S. 38.	
16/11-38	2
5	C3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N° 20, jonka nimikkeenä on:

Saksan "Drang nach Osten".

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

R. Neuvonen

Herra Ulkoasiainministeri

Tohtori Rudolf Holsti,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 20.

Kööpenhaminassa 15 p:nä marras-kuuta 19 38.

21/53 Sal. 2 - 38.

Asia: Saksan "Drang nach Osten".

16/11-38

5 C3

Otsikossa mainitusta poliittisesta kysymyksestä on allekirjoittaneella ollut muutamia keskusteluja, joista lienee syytä mainita seuraavaa:

Kööpenhaminan lähetystön raportissa t.k. 1 p:ltä (№ 19) mainitsin erään takäläisen suurliikemiehen kertoneen tietävänsä, että Saksa nyt uhraa suuria summia Ukrainan "itsenäisyysliikkeen" ja tämän liikkeen ulkomailta työskentelevien komiteojen hyväksi. Tähän olen samasta lähteestä vielä saanut vahvistuksen, samaan suuntaan kuin min. Gripenberg viittaa raportissaan t.k. 2 p:ltä (№ 69). Saksa kiihoittaa nyt tahallaan ukrainalaista "chauvinismia". Saksan Kaakkois-Euroopassa ajamalla ekspansiolla on sekä poliittinen että kaupallinen merkityksensä: Ukrainahan edustaa hyvää vilja-aittaa. Ja sitä paitsi on otettava huomioon, että Saksa on maa, joka on (melkein) ilman öljyvaroja. Lähimmät öljyalueet ovat Rumaanin ja Puolan puolella. Yhtenäinen puolalais-unkarilainen raja sulkisi Suur-Saksan pois näistä mahdollisuuksista.

Takäläisen poliittisen osaston päällikkö (Falkenstjerne) arveli, että Saksa tässä tähtää vielä pitemmällekin. Hän

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

oli kuullut myöskin erinäisten georgialaisten ulkomaajärjestöjen työskentelevän saksalaisella pääomalla. Ja Turkillehan Saksa myönsi 150 miljoonan luoton sotatarpeiden ja teollisuustuotteiden ostoja varten. Tien avaaminen Iraaniin tavalla tai toisella kiinnostaa Saksaa. Keisari Wilhelmin vanha päämäärä, Persianlahti, hämmöttää taas.

Maisteri Brotherus oli viime viikolla tavannut Latvian lähettilään (Salnais'in), joka myöskin arveli Saksan seuraavan liikehtimisen tapahtuvan Ukrainaan päin. Sitä vastoin lähettiläs arveli, ettei Saksan Turkille myöntämälle luotolle voida asettaa poliittista merkitystä, ollen se tavaraluotto. Paljon tärkeämpi oli Englannin aikaisemmin myöntämä realiluotto.

Tapasin eilen Puolan tšekäläisen lähettilään (Starzewski'n), joka kaunistelemattomasti lausui tyytymättömyytensä Wienin päätöksen johdosta. Tämä ei tule kestämaan kauan, arveli lähettiläs, sillä Puolan ja Unkarin oli saatava yhteinen raja. Saksan Kaakkois-Euroopan politiikka, joka kyllä on silmäänpistävä, on kaikin keinoin estettävä, ja, sanoi lähettiläs, kaikeksi onneksi puhuu maantiedekin sitä vastaan, sillä jo itäisessä Tšekkoslovakiassa alkavat vuoristot, jotka vaikeuttavat saksalaisen "käytävän" luomista itäänpäin. Huomautin, että mitä maantieteeseen tuli, tämä kyllä puhui sudeettisaksalaisten alueiden "Anschlussia" vastaan, sillä Erzgebirge on luonnonraja. Lähettiläs myönsi tämän, mutta vastasi, että luotto on paljon "vaikeampi" idässä. Poliittisesti oli sitäpaitasi merkillä pantavaa, mitenkä Italia puolusti Unkarin-Puolan rajaehdotusta Saksaa ja Tšekkoslovakiaa vastaan. Italian ase-

hankinnot Unkarille sekä italialaisten ohjaajien lähettäminen Unkariin puhuvat myöskin kieltään. Jos Hitler liian vaativasti pyrkii itäänpäin, tulee hän kyllä huomaamaan "akselin" heikkoudet.⁺

Puolan kannassa piilee kai myöskin pelko siitä, että mahd. saksalais-venäläisen konfliktin sattuessa Galiziasta jälleen voi tulla sotänäyttämö, kaikkine turmiollisine seurauksineen Puolalle!

Memelin kysymyksestä lähettiläs ei tahtonut lausua mitään erikoista, mutta arveli kyllä, kuten Latvian lähettiläskin, että Saksa ottaa sen ennen pitkää. Tanskan suhtautumista tilanteeseen piti lähettiläs liian optimistisena, varsinkin tri Munchin laskelmaa, että Saksan itäänpäin suuntautuvan politiikan johdosta pohjoisessa pitemmän aikaa tulee olemaan rauhallisempi tilanne. Lähettiläs aivan oikein huomautti, että "itä" meillä aina on pohjoisessakin ja että missä tahansa Saksa operoi, tulevat heijastusliikkeet selvästi tuntumaan kaikkialla, varsinkin Itämeren valtioissa.

Kööpenhaminassa, 15 p:nä marraskuuta 1938. 1

R. Numminen

+) Tapasin myöskin pari päivää sitten Rumaanin asiainhoitajan (Vichy'n), joka sanoi, ettei Rumaania ole ollenkaan tyytyväinen siitä, että Rumaanin-Unkarin raja oli pidennetty, varsinkin, jos Unkari rupeaa esiintymään Suur-Unkarina.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA: _____

Kööpenhaminan se olevan laketyön raportti n:o 21.

v. a. Asiantuntija Numelin

22/11 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1530.

Kööpenhaminassa, 22 p:nä marraskuuta 1938.

22 / 53 Pal. S. 38.		
23/11 - 38	1	11
	0311	11
5	C3	

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N° 21, jonka nimikkeenä on:

Grönlannin kysymys.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

A. Nummela

Herra Ulkoasiainministeri

Prof. Väinö Voionmaa,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 21.

Kööpenhamina-ssa 22 p:nä marras-kuuta 1938.

Asia: Grönlannin kysymys.

22/57 Pal 8 38	
23/11-38	5
5	CB

Sen jälkeen kuin vuonna 1934 Haagin päätöksen kautta tanskalais-norjalainen Grönlannin riita ratkaistiin, on kysymyksessä vallinnut rauha. Kuten muistetaan tunnustettiin silloin Tanskan suvereniteetti koko Grönlantiin. Norjan itsessään loogillisesti perustellut vaatimukset perustuivat siihen, että Tanskan oikeus Grönlantiin olisi käsittänyt ainoastaan Tanskan asutuksen siellä, sekä että Grönlannissa vielä olisi paljon no-man's-land-alueita. Mutta Haagissa tunnustettiin siis Tanskan yksinvaltaisuus koko Grönlantiin.

Tanskan taholta kuitenkin Haagin jälkeen suhtaudutaan vieläkin hieman epäilevästi norjalaiseen lojaalisuuteen. Mitä Grönlantiin tulee ovat tanskalaiset, puolueesta riippumatta, ehkä liian tunteellisia. Grönlanti on koko Tanskan suuri kunia-asia. Islanti on Islanti, itsenäinen maa unionissa Tanskan kanssa, mutta Grönlanti jotain enemmän, ei siirtomaa, mutta, kuten Ranskan suhde Algeriaan, Tanskaa valtameren toisella puolella: le Danemark d'outre mer. Grönlanti antaa Tanskan kansan historialliselle alemmuuskompleksille jonkunlaisen kompensaa-tion.

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Oli miten oli, Grönlannin kysymys on hyvin arka. Kuten tunnettua, ei tanskalaisillakaan ole oikeutta harjoittaa mitään tointa Grönlannissa ilman hallituksen lupaa eikä matkustaminenkaan sinne -ole sallittua ilman erikoista lupaa. Grönlanti on säästettävä grönlantilaisille, siis suunnilleen 15.000 eskimolle, on tähän saakka ollut lähtökohtana.

En täältä käsin voi arvostella onko tanskalaisilla syytä huolestumiseen mitä Norjaan tulee. Viime kesänä oli kyllä Itä-Grönlannissa pienempi kahnaus anastusmatkoistaan vuonna 1931-33 tunnetun norjalaisen Devoldin ja tanskalaisen tiedemiehen Mikkelserin välillä. Tanskalaiset pelästyivät, Børsen ja Nationaltidende-lehdet puhuivat jo uudesta norjalaisesta valtauksesta, mutta kävi sittemmin ilmi, ettei norjalainen toiminta siellä ollut ristiriidassa vuoden 1924 tanskalais-norjalaisen kalastussopimuksen kanssa.

Asialla, joka nyt erikoisesti saa minut koskettelemaan Grönlannin kysymystä, ei kuitenkaan ole ulkopoliittista leimaa. Tanskan Rigsdagissa on näinä aikoina ollut aika vilkkaita keskusteluja Grönlannin hallinnosta. Konservatiivinen puolue ja Venstre-puolue ovat huomauttaneet Tanskan viranomaisien liian vähän kiinnittävän huomiotaan Grönlannin taloudellisiin mahdollisuuksiin. Tanskan hallitus ei ole ryhtynyt mihinkään hyödyllisiin toimenpiteisiin Grönlannissa eikä tehnyt mitään käyttäkseen hyväkseen Grönlannin luonnonmahdollisuuksia; hallituksen "me ainoastaan"-periaate ("vi. alene. principen") mitä Grönlannin hallintoon tulee on ollut aivan epähyödyllinen. Tämän johdosta ovat mainitut puolueet ehdottaneet komissionin asettamista, joka määrätietoisesti ja määrätyn ohjelman mukaan

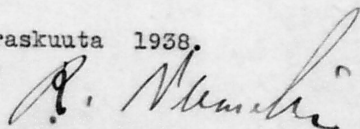
tutkisi Grönlannin luonnonmahdollisuuksia, varsinkin sen johdosta, että Grönlannissa on tuottavia marmorikaivoksia. Hallituspuolueet ovat katsoneet arvostelun loukkaukseksi sen ajamaa politiikkaa vastaan. Mutta pääministeri on kuitenkin suhtautunut asiaan enemmän ymmärtäväisesti. Tosin hän lausuu epäilyksensä Grönlannissa olevista luonnonrikkauksista, mutta huomauttaa kuitenkin, että hallituksen puolesta kaksi sveitsiläistä geologia on viime kesänä työskennellyt Grönlannissa, joita tutkimuksia jatketaan. Pääministeri ei ollut ehdotettua komissioonia vastaan, edellyttäen, että se kuitenkin vaan toimisi neuvonantajana eikä saisi sekaantua Grönlannin hallinnollisiin asioihin, jotka ovat pääministerin alaisia. Vastustuslehdet ovat nyttemmin huomauttaneet pääministerin lausunnoissa olevan ymmärtäväisemmän sävyn, joka viittaa siihen, että pääministeri on alkanut ymmärtää, ettei Grönlannista vaan voida tehdä etnografista museota, vaan että on käytettävä hyväkseen maan mahdollisuuksia. Tässä yhteydessä voinee mainita, että Grönlannin kysymyksen uudessa vaiheessa välittömästi saattaa olla suomalainenkin momentti. Eräs Rigsdagin jäsen ja tunnettu asianajaja kertoi tämän kysymyksen yhteydessä minulle luulevansa, -että Grönlannin uudet tuulet olivat saaneet voimansa Suomesta päin. Että Ruotsi ja Norja jo kauan aikaa ovat taloudellisesti käyttäneet hyväkseen peräpohjolaista alueita, on täällä vaan todettu tosiasia -, niin mitä Norjaan tulee, aniharva tietää Etelä-Varangerin malmikaivoksista. Mutta kun Suomi nyt on ruvennut kaivamaan rikkauksia Petsamossa - josta tšekäläiset lehdet, tosin tavallisesti matkakertomusten yhteydessä useasti mai-

nitsevat - on ambitio ajatus kasvanut Tanskassa, että suunnitelman mukaisesti tutkittaisiin Tanskan arktisten alueiden taloudellisia mahdollisuuksia. Tšekäläinen Social-Demokraten-lehti lähetti lokakuussa kaksi kirjeenvaihtajaansa Petsamoon, vartavasten nikkeli-"kaupunkiin" ja Liinahamariin, sillä, kuten lehden toimittussihteeri allekirjoittaneelle lausui: arktiset taloudelliset toimintamme kiinnostavat meitä.

+ + +

Yleensä voidaan mielihyvällä todeta, miten arvonanto Suomea kohtaan täällä on kasvanut. Puolueista riippumatta kuulee tunnustuksia - usein ihailun lausuntojakin - siitä mitenkä Suomi ei ainoastaan poliittisesti ja sosiaalisesti ole konsolidoitunut, mutta varsinkin mitenkä maamme taloudellisesti on tietänyt järjestää asiansa ja hyvin käynyt pulakauden läpi sekä tarkokkaalla ja määrätietoisella tavalla myöskin pohjoisessa tietänyt käyttää hyväkseen luonnon mahdollisuuksia. Tanskalaisten arvostellessa Suomea on myöskin otettava huomioon, etteivät meidän pienemmät kahnauksymyksemme ollenkaan kiinnosta Tanskaa samalla tavalla kuin Ruotsia. Täältä käsin arvostellaan maataamme enemmän niin sanoakseni globalisesti, jonka johdosta yleiskuva myöskin tulee harmoonisemmaksi. Ja pääintressit, mitä Suomeen tulee, koskevat juuri taloudellisia kysymyksiä.

Kööpenhaminassa, 22 p:nä marraskuuta 1938.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA: _____

Kööpenhaminassa olevan lähetystön raportti n:o 22.

v.a. Asiantuntija Numelin

25/11 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1550.

Kööpenhaminassa, 25 p:nä marraskuuta 1938.

23 / 50 Val. S. 38.
28/11 - 38
5 C3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön ra-
portin N° 22, jonka nimikkeenä on:

Maaritta Tanskan - Saksan ra-
jaseuduilla.

Vastaanottakaa, Herra Ministe-
ri, erinomaisen kunnioitukseni vakuu-
tus.

P. Munnellin

Herra Ulkoasiainministeri

Prof. Väinö Voionmaa,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA- SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 22.

Kööpenhamina- ssa 25 p:nä marras-kuuta 1938.

Asia: Maariita Tanskan-Saksan
rajaseuduilla.

23/57 Val. 38
28/11-38
5 C3

Kuten aikaisemmissa raporteissa syksyn aikana olen huomauttanut, on Etelä-Jyllannin saksalaisten kiihoitustyö viime kesästä alkaen ollut entistä jyrkempi, saksalaisten sanomalehdistöillä - varsinkin Aabenraassa (Apenrade) ilmestyvällä Nordschleswigsche Zeitung'illa - on ollut hyvin vaativa ja uhkaava ääni. Kun näitten saksalaisten kuitenkin Hitlerin syyskuun lausunnon johdosta, että Tšekkoslovakia oli hänen viimeinen territoriaalivaatimuksensa Euroopassa, täytyi hillitä itseään puhumasta yhdistämisestä Saksaan, on muita keinoja löydetty.

Viime aikoina on maariita jälleen tullut päivänpolttavaksi. Etelä-Jyllannin saksalaisten taholta väitetään, että Tanskaan yhdistämisen kautta saksalaiset olisivat menettäneet 30 ä 34.000 hehtaaria maata sekä että saksalaisten maariita täällä on pelkkä puolustustaistelu, jota tanskalaiset ovat pakottaneet saksalaisia käymään.

Onko asian laita niin? Koetan tarkistettujen tietojen ja hieman oman kokemuksen perusteella (matkustin nimittäin kesällä 1936 viikon päivät Etelä-Jyllannissa) mahdollisimman objektiivisesti analysoida tilannetta. Ensiksi voidaan silloin to-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

deta, että tässä 30.000 hehtaaria käsittävässä maassa, joka jälleenyhdistämisen kautta tuli Tanskalle, oli osaksi preussilaisia valtioneitoja, jotka Tanska vuoden 1919 jälkeen palstoitti - ja jolloin saksalaiset väkilukuunsa katsoen saivat suhteellisesti enemmän kuin tanskalaiset - osaksi tiloja, jotka vielä muutamia vuosia ennen maailmansotaa olivat Saksan tanskalaisten käsissä. Saksan silloin ajaman rajapolitiikan johdosta oli tanskankielisten maastamuutto siksi huomattava, että se vähensi tämän väestön vastustusvoimaa (historiallinen sattuma muuten, että Etelä-Jyllannin ja Suomen vaikeimmat sortovuodet (paitsi Suomen "Bobrikovin aikaa") oli juuri 1908-18.). Silloin muutti saksalaisia Sisä-Saksasta Pohjois-Slesvigiin ja ottivat vanhat tanskalaiset tilat haltuunsa. Mutta jo ennen sodan loppua siirtyi osa näistä uudisasukkaista takaisin; heillä ei ollut edellytyksiä maanviljelykseen "pohjoisissa" rajaseuduissa. Toisia taas muutti pois Slesvigistä 20-luvun pulavuosina. Saksalaisten puhe maan menettämisestä on siis relativista. Kuinka paljon on vähennettävä mainituista 30.000 hehtaarista, on kuitenkin vaikeata sanoa.

On myöskin otettava huomioon, että, jälleenyhdistämisen jälkeen, tanskalaiset koettivat julistaa maariidan päättyneeksi. Mutta noin kymmenen vuotta sitten ryhtyivät saksalaiset uusiin taisteluihin. Silloin nim. eräs Brandenburgista kotoisin oleva saksalainen perusti lainarahaston maatilojen ostamista varten. Ja vuosien kuluessa on tämä "Kreditinstitut Vogelgesang" ja sen tytäryhtiö "Höfeverwaltungsgesellschaft" toiminut yhä tarmokkaammin. On mahdotonta sanoa, mistä kaikki rahat tulevat. Tanskan hallituksen luulo, ettei ole kysymys Berliinin rahoista, on

ehkä liian optimistinen; on myöskin mainittu ulkosaksalaisesta pääomasta. Oli miten oli. Mainittu luotto- ja lainarahasto on vuosien kuluessa ostanut yli sata tanskalaisista tilaa, joita nyt hoitaa saksalaiset ammattihoitajat, koska rajaseutusaksalaisten joukossa ei ole ollut siihen pystyviä miehiä. Tanskan pulakauden aikana, joka oli ankarampi Etelä-Jyllannissa kuin muualla Tanskassa, ovat tällaiset ostot usein käyneet melkein vaikeuksitta. Etelä-Jyllannin talonpoika myy helposti eniten maksaville. Kun meillä olisi mahdotonta ajatella suomalaisen myyvän tilansa venäläiselle, ei täällä vastaava menettely, siis tanskalaisen myynti saksalaiselle, ole erikoisen huomiota herättävä seikka.

Mutta monessa paikassa ovat saksalaiset kyllä saaneet tuntea vaikeuksia yrittäessään saksalaistuttaa Etelä-Jyllannin tanskalaisia. Sen johdosta saksalaiset koettavat saksalaistuttaa maata. Tanskan puolella on pitäjiä, joissa puolet maasta nyt on saksalaisten hallussa. Ja viime aikoina on tämä germanisoiminen vilkastunut. Kööpenhaminan Børsen-lehti kertoi pari päivää sitten erään Hallelssa olevan hypoteekkitoimiston Frankfurter Zeitung'issa tiedustelleen halukkaita maatilanoistajia; oli kysymys kolmesta Etelä-Jyllannin maatilasta à yhteensä 700 tynnyrinalaa maata. (Tätä tietoa lähetystä ei ole ollut tilaisuudessa kontrolloimaan).

Tosin voidaan nyt kysyä: entäs tanskalaiset eteläpuolella rajaa? Epäilemättä on täällä myöskin ostettu saksalaista maata tanskalaisille, varsinkin ensimmäisinä vuosina maailmansodan jälkeen. Mutta ainakin sen jälkeen kun nazi-hallinto tuli valtaan Saksassa, on tämä käynyt mahdottomaksi, sillä Saksan maan-

perimislaki estää vapaan maatilankaupan ja mitä palstoittamiseen tulee, määrää nazi-hallinto, ainakin Slesvigissä, kuka on sopiva maatilanomistajaksi.

Siis rajaseutujen maatila-rintamalla ovat Tanskan-Saksan suhteet viime aikoina aika paljon kärjistyneet.

Aivan äskettäin Etelä-Jyllannin saksalaisten "Führer" tri J. Möller on vaatinut Tanskan alamaisuusoikeutta tuhansille saksalaisille, jotka oleskelevat oleskelulipulla Etelä-Jyllannissa. Monella on kuitenkin työnsä Saksan puolella, vaikkakin he, usein vaan "teoreettisesti", asuvat Tanskassa.

Tanskan sanomalehdistö mainitsee maariidasta hyvin vähän. Periaate näkyy myöskin tässä suhteessa olevan ulkoasiainministeri Munch'in: ei mitään loukkaavia sanoja, ei mitään negatiivista kritiikkiä Saksasta. Siitä syystä puhutaan mahdollisimman vähän Etelä-Jyllannin asioista.

Mitä Tanskan lehtien arvosteluihin Saksasta tulee, on kuitenkin myönnettävä, että viimeisten juutalaisdraamojen jälkeen tosin kaikki lehdet, puolueista riippumatta, ovat pääkirjoituksisakin ankarasti tuominneet tapahtumia, jos kohta ei sellaisessa muodossa kuin tri E. Hornborg Nya Argus-lehden viimeisen numeron pääkirjoituksessa.

Kööpenhaminassa, 25 p:nä marraskuuta 1938.

R. Munch

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C3

ASIA:

Kööpenhaminassa olevan lähetystön raportti n:o 23.

v. a. Asiantuntija Nuimelin

5/12 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1578.

Kööpenhaminassa, 5 p:nä joulukuuta 1938.

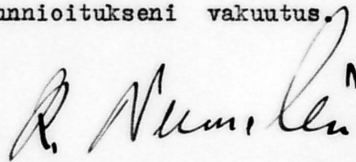
24 / 53 Pal. S - 38.	
9/12 - 38	
5	C3

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan taten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N° 23, jonka nimikkeenä on:

Latvian ulkoasiainministerin vierailu Tanskassa.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Prof. Väinö Voionmaa,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 23.

Kööpenhamina-ssa 5 p:nä joulukuuta 1938.

24/53 Lat. S - 38

Asia: Latvian ulkoasiainministerin vierailu Tanskassa.

7/12-38

5 C3

Tanskassa ei mikään latvialainen pää- tai ulkoministeri ole ainakaan virallisesti käynyt ennen kuin nyt ministeri Munters Kööpenhaminassa joulukuun 1-3 p:nä teki virallisen käynnin. Tanskan lehdet koettivat jo ennen sitä leimata Muntersin vierailun pelkäksi kohteliaisuuskäynniksi ja hyvin vähän on vierailusta kirjoitettu. Mutta, kuten ministeri Palin viittaa raportissaan 24 p:ltä marraskuuta, oli Muntersin Kööpenhaminan käynnillä, samoin kuin hänen Lontoon käynnillään, myöskin konkreettista poliittista ja kauppapoliittista tarkoitusta perää.

Ministeri Muntersin käynnit Kuninkaan luona Fredensborgissa sekä pääministeri Stauningin luona olivat tosin kansainvälisiä kohteliaisuuskäyntejä, eikä ulkoasiainministeri Munchin Muntersin kunniaksi pitämällä päivällisilläkään päivällispuheissa vaihdettu mitään merkillisiä ajatuksia. Tri Munch huomautti ministeri Muntersin edustavan nuorta valtiota, mutta vanhaa kansaa, joka kahdenkymmenen itsenäisyysvuoden aikana on ehtinyt toimeenpanna talonpoikaisluokan vapauttamisen ja maanjaon, työ, joka Tanskassa oli kestänyt 150 vuotta. Ministeri Munters taas puhui siitä suuremmoisesta avustuksesta, jonka Tanska 1919-20

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

oli antanut Latvialle sen elinkeinopulakauden aikana, jolloin Tanska oli Latvian ensimmäisenä tuontimaana. Tanskan korkeatasoinen maatalous on positiivisesti vaikuttanut myöskin Latviaan. Ministeri Munters komplimentoi Tanskaa myöskin sen Kansainliitto-työstä, Latvialla oli samat näkökohdat tässä työssä kuin Pohjoismailla.

Näin siis "viralliset sanat". Mutta Muntersin vierailun aikana oli ainakin myöskin kauppapoliittisia neuvotteluja. Ministeri Muntersin kanssa matkusti Latvian ulkoasiainministeriön jaostopäällikkö Macens, joka kahden päivän aikana täällä neuvotteli tšekäläisen ulkoasiainministeriön kauppaosaston kanssa. Osastopäällikkö Warum kertoi tänään allekirjoittaneelle näiden neuvottelujen tarkoitaneen viime keväästä saakka käytyjen Latvian-Tanskan kauppaneuvottelujen jatkoa. Toistaiseksi ei ole onnistuttu pääsemään yksimielisyyteen. Herra Warum ei ollutkaan hyvin optimistinen Kööpenhaminan neuvottelujen tuloksesta, mutta myönsi kuitenkin, että nyt oli päästy jonkunlaiseen periaatteelliseen yksimielisyyteen, joka voi olla pohjana Latviasa jatkettaville neuvotteluille. Suurta merkitystä herra Warum ei tahtonut antaa mahd. tulevalle sopimukselle, sillä oli kysymys vaan muutaman miljoonan kauppavaihdosta 1 - 1 periaatteen mukaan. Eräs muutos tavaravaihdossa tulee olemaan siinä, että latvialainen yksityistavaravaihto tulevaisuudessa tulee olemaan valtiollinen.

Tavatessani täällä pikimmältään ministeri Muntersin vierailun ensimmäisenä päivänä, hän vältti puhumasta Tanskan matkan tarkoituksesta, huomauttaen vaan, että tämä tapahtui lä-

oli antanut Latvialle sen elinkeinopulakauden aikana, jolloin Tanska oli Latvian ensimmäisenä tuontimaana. Tanskan korkeatasoinen maatalous on positiivisesti vaikuttanut myöskin Latviaan. Ministeri Munters komplimentoi Tanskaa myöskin sen Kansainliitto-työstä, Latvialla oli samat näkökohdat tässä työssä kuin Pohjoismailla.

Näin siis "viralliset sanat". Mutta Muntersin vierailun aikana oli ainakin myöskin kauppapoliittisia neuvotteluja. Ministeri Muntersin kanssa matkusti Latvian ulkoasiainministeriön jaostopäällikkö Macens, joka kahden päivän aikana täällä neuvotteli tšekäläisen ulkoasiainministeriön kauppaosaston kanssa. Osastopäällikkö Warum kertoi tänään allekirjoittaneelle näiden neuvottelujen tarkoittaneen viime keväästä saakka käytyjen Latvian-Tanskan kauppaneuvottelujen jatkoa. Toistaiseksi ei ole onnistuttu pääsemään yksimielisyyteen. Herra Warum ei ollutkaan hyvin optimistinen Kööpenhaminan neuvottelujen tuloksesta, mutta myönsi kuitenkin, että nyt oli päästy jonkunlaiseen periaatteelliseen yksimielisyyteen, joka voi olla pohjana Latviasa jatkettaville neuvotteluille. Suurta merkitystä herra Warum ei tahtonut antaa mahd. tulevalle sopimukselle, sillä oli kysymys vaan muutaman miljoonan kauppavaihdosta 1 - 1 periaatteen mukaan. Eräs muutos tavaravaihdossa tulee olemaan siinä, että latvialainen yksityistavaravaihto tulevaisuudessa tulee olemaan valtiollinen.

Tavatessani täällä pikimmältään ministeri Muntersin vierailun ensimmäisenä päivänä, hän vältti puhumasta Tanskan matkan tarkoituksesta, huomauttaen vaan, että tämä tapahtui lä-

pimatkalla Lontooseen. Ministeri Munters siirsi heti keskustelun Suomeen, painostaen, että joka kerta kun hän on mennyt Suomeen, on hän sinne lähtenyt myöskin sydämellään; - hän tahtoi nähtävästi sillä alleviivata Tanskan-Englannin matkan olevan enemmän virallista laatua.

Tapasin tänään Latvian Skandinaavian lähettilään Salnais'in, joka avoimesti sanoi ministeri Muntersin ja hänen olevan hyvin tyytyväisiä Kööpenhaminan matkan tuloksiin. Kauppaneuvotteluissa oli vihdoin (schliesslich) päästy periaatteelliseen yksimielisyyteen, jonka johdosta oli hyviä toiveita, että jatkuvat neuvottelut Latviassa menisivät enemmittä vaikeuksista ja että ensi vuoden alussa saataisiin sopimus valmiiksi. Mihinkään yksityiskohtiin ministeri Salnais ei tahtonut mennä, mutta kertoi kuitenkin, että Latvia tulee ostamaan enemmän automobiili-
osia ja separaattoreja Tanskasta.

Olen Aarhusin konsuliltamme (Østergaardilta), joka on puutavaramies, saanut kuulla, että Kööpenhaminan neuvottelujen aikana painostettiin Tanskan taholta faneerintuojia suuresti ostamaan faneeria Latviasta; konsuli Østergaard mainitsi 5-7 milj. kruunusta, mutta faneerikauppiat eivät voineet sitoutua mihinkään lupauksiin, koska he mieluummin ostivat Suomesta ja Ruotsista ja ennen Puolasta kuin Latviasta, sillä Latvian faneeri ei tyydytä heitä.

Ministeri Muntersin Lontoon matkasta - hän saapuu sinne tänään - Salnais sanoi ministeri Muntersin sielläkin tulevan neuvottelemaan (diskutieren) Latvian-Englannin kauppavaihdosta.

Latvian ulkomaankaupassa merkitsee näet Englanti jo 42% ja on toiveita laajentaa sitä.

Ministeri Muntersin Lontoon matkan yhteydessä on syytä mainita seuraavaa. Tavatessani tänään ulkoasiainministeri Munchin, vahvisti tämä Muntersin neuvotelleen täällä kaupapolitiikasta sekä mainitsi tietävänsä, että Munters tulee siitä neuvottelemaan myöskin Lontoossa. Mutta, lisäsi tri Munch Muntersin Lontoon matkalla on myöskin toinen reaalisyys. Sain häneltä tietää, että Englannin taholta oli Latvian hallitukselle tehty huomattavia muistutuksia (Indvendelser) Latvian hallituksen suunnittelemaa neutraliteettisääntöjä vastaan. Latvian hallitus koettaa aikaansaada samanlaisia neutraliteettisääntöjä kuin pohjoismaiden. Ja Munters koettaa nyt Lontoossa saada poistetuksi Englannin vastarinnan, sanoi tri Munch.

Kööpenhaminassa, 5 p:nä joulukuuta 1938.

R. Munters

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA:

Kööpenhaminassa olevan lähetystön rap. n:o 24.

v. a. Siainkatoje Numelin

12/12 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N° 1630.

Kööpenhaminassa, 12 p:nä joulukuuta 1938.

25	53	Val.	38
16/12-38	2		
5	03		

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin lähettää Kööpenhaminan lähetystön raportin N° 24, jonka nimikkeenä on:

Eräitä tilannetta koskevia tietoja.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, erinomaisen kunnioitukseni vakuutus.

R. Nurmi

Herra Ulkoasiainministeri

Eljas Erkkö,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 24.

Kööpenhamina-ssa 12 p:nä joulukuuta 1938.

Asia: Eräitä tilannetta koskevia
tietoja.

25/53 Val. Z 38.
16/12-38
5 03

Tanskalaisetkin, jotka, kuten tiedetään yleensä suhtautuvat optimistisesti, niin melkein sangviinisesti myöskin poliittisiin tapahtumiin, myöntävät nyt tilanteen taas olevan sangen vakavan, tai, kuten ulkoasiainministeri Munch pari päivää sitten allekirjoittaneelle lausui: näyttää sittenkin olevan lyhyempiä välimatkoja poliittisten kriisien välillä kuin mitä Münchenin jälkeen uskottiin; olisivatko sittenkin pessimistiset ennustukset oikeita, että seuraava suurkriisi tulisi jo helmikuussa? (Kun keskustelin tri Munchin kanssa Memelin kysymys ei vielä ollut niin kehittynyt kuin tänään.)

Tri Munch arveli kuitenkin, että Italian lehtilausemat ovat enemmän tunnusteluja (Følere). Tausta oli osaksi v. Ribbentropin Pariisin vierailu, osaksi Ranskan-Venäjän sopimusten lopettaminen; tausta on nyt Espanjan kysymyksen ratkaisu Italian-Saksan mielen mukaisesti ja Italian pyrkimys päästä Suez'in kanavan hallintoon ja sen talouteen.

Tšekäläisen poliittisen osaston päällikkö myönsi olevan vaikeata vielä sanoa mihin Mussolini tähtää, mutta piti varmana, että Italia ainakin, uhkauksien kautta, saisi Djiboutin ja

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

paikan Suez'in hallinnossa. Koska Saksan-Ranskan sopimus on antanut Saksalle verrattain vapaat kädet idässä - jota tilaisuutta Saksa kyllä tulee käyttämään - tahtoo Italia alleviivata hegemoniaansa Välimerellä: että Välimeri todellakin on Italian Mare nostrum.

+ + +

Puolan lähettiläs (Starzewski) kävi toissapäivänä lähetystössä puhumassa yleistä politiikkaa, tahtoen varsinkin alleviivata Puolan-Sovjetin sopimuksen uudistamisen olevan pelkkä uudistaminen - monet Tanskan lehdet ovat nimittäin, pintapuolisesti, yleensä puhuneet uudesta sopimuksesta. Uudistaminen oli nyt, lähettilään mukaan, psykologisesti aivan tarpeellinen viime syksyn tapahtumien johdosta. Lähettiläs ei kuitenkaan maininnut, että sen tausta voi olla myöskin siinä, että Venäjällä on noin 35 miljoonaa ukrainalaista ja Puolassa 5-6 milj. Ukrainan "itsenäisyysliikkeestä" puhuessaan lähettiläs vaan ohimennen toisti sen minkä hän jo ennen on sanonut, että maa, joka äskettäin on saanut Teschen alueen, ei tule myöntämään mitään itsehallintoa Puolan ukrainalaisille. Lähettiläs arveli muuten tilannetta verrattain pessimistisesti, jos kohta hän Italian tapahtumista arveli Italian äänen olevan korkeamman kuin motiivit ("la voix est plus haute que les motives") johtuen tämä vastapaino-mielenosoitustahdosta Saksan itä-ekspansion johdosta.

+ + +

Tapasin pari päivää sitten Rumaanian lähettilään

prinssi Sturdzan, joka samana päivänä oli palannut Balkanilta, jossa oli oleskellut kuukauden ajan. "Kun tulee pohjoismaihin Balkanin hysteerisestä ilmapiiristä", sanoi lähettiläs, "on aivan kuin tulisi toiseen maailmaan, rauhan maailmaan". Lähettiläs ei tahtonut salata, että viime kuukausien vaikutukset selvästi tuntuivat Rumaaniassa, s.o. Saksan uustoiminta Balkanilla, m.m. tiedoitustoiminta. Mutta myöskin Unkarin laajennettu naapuruus ja territoriaali vaatimukset Rumaanian rajaseuduilla ovat aiheuttaneet vastavaikutuksia Rumaaniassa, samoinkuin Ukrainan "vapaustaistelu", joka de facto oli alkanut. Vaikkakin nykyisen Sovjetin mahdollisuudet olivat yhä vähentyneet, oli, kuuleman mukaan, kuitenkin Sovjetin taholta Ukrainassa ryhdytty erinäisiin toimenpiteisiin: ukrainalaisia rykmenttejä oli viety Siperiaan ja siperialaisia Ukrainaan.

Rumaanian rautakaartista ja Codreanun kuolemasta prinssi vältti puhumasta, jos kohta hän ei salannut suuttumustaan Saksan sanomalehdistön sekaantumisesta Rumaanian asioihin, huomauttaen kuitenkin Kuninkaan aseman olevan hyvin vahvan. Eräältä Balkanilta äskettäin kotiinpalanneelta Tanskan diplomaatilta kuulin, ettei Rumaaniassa oltu aivan tyytyväisiä Kuningas Carolin Saksanmatkaan - matka, jonka päätarkoituksena oli öljyhankinnot, ei olisi mennyt aivan Rumaanian suunnitelmien mukaisesti.

Lähettiläs, joka autolla tuli Bucurestista Tanskaan, mainitsi myöskin Saksan uusista yrityksistä rakentaa autostrada Tšekkoslovakian läpi ja sieltä vielä itäänpäin. Sudeettimaassa olivat työt jo alkaneet.

Italian viimeisistä tapahtumista lähettiläs ei tahtonut vielä lausua mielipidettään, mutta sain sen selvän käsityk-

sen, ettei hän ollut aivan Italiaa vastaan, jos kohta hän myönsi Italian ekspansiokysymyksen olevan liian rohkean.

Loppukeskustelussa palasi lähettiläs vielä pohjoismaihin, sanoen Berliinissä tavanneensa määrävässä asemassa olevia saksalaisia poliitikkoja, joilta hän oli saanut käsityksen, että nyky-Saksa oli kiinnostunut juuri pohjoismaiden puolueettomuudesta, jota ei ainakaan Saksa tulisi rikkomaan. Neutraalinen Tanska esim. oli välttämätön viljavarastona Saksalle.

+ + +

Silloin kun Tanskan lehdet yleensä ovat kirjoittaneet Ukrainan kysymyksestä, ovat ne, mielestäni, liian paljon leimanneet Ukrainan itsenäisyysliikkeen pelkäksi saksalaiseksi yritykseksi. Ei voida kieltää, että ukrainalaiset viime aikoina ovat työskennelleet saksalaisilla rahoilla, että Saksa kiihoittaa mielialaa idässä ja että Saksalla on äärettömiä taloudellisia intressejä Ukrainassa - raaka-ainelähteenä Ukraina varmasti merkitsisi enemmän kuin huonot siirtomaat. Kysymys on myöskin siitä, mitkä Saksan avustamien itsenäisyyspyrkimysten poliittiset seuraukset tulevat olemaan. Mutta kaikesta tästä huolimatta tuntuu siltä kuin tällä aivan ala-arvioitaisiin ukrainalaisten vapauspyrkimysten alkuperää ja heidän "pois-Venäjältä"-pyrkimystensä vakavaa tarkoitusta. Näyttää nyt kerran olevan kohdalon määräämää, että jos Venäjän sortamat kansat - suurten draamojen kautta - pääsevät itsenäisyyteen, juuri Saksan intressit niissä myötävaikuttavat.

Kööpenhaminassa, 12 p:nä joulukuuta 1938.

R. Nuutila

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 3

ASIA:

Kooperatiivissa olevan lähetyksen rap. n:o 25.

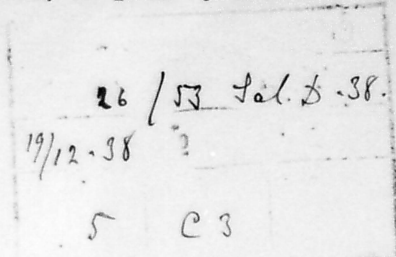
v.a. Asiantuntija Numelin

17/12 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Nº 1645.

Kööpenhaminassa, 17 p:nä joulukuuta 1938.

Herra Ulkoasiainministeri,

Saan täten kunnioittavimmin
lähettää Kööpenhaminan lähetystön ra-
portin Nº 25, jonka nimikkeenä on:

Saksalaisia häiriöitä Tanskas-
sa.

Vastaanottakaa, Herra Ministe-
ri, erinomaisen kunnioitukseni vakuu-
tus.

Herra Ulkoasiainministeri

Eljas Erkkö,

Helsinki.

KÖÖPENHAMINA-SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 25.

Kööpenhamina-ssa 17 p:nä joulukuuta 1938.

Asia: Saksalaisia häiriöitä
Tanskassa.

26/53 Feb. 8. 38
19/12-38
5 C 3

Saksan naapuruus tulee nyt päivä päivältä selvemmin näkyviin Tanskassa, ei ainoastaan Etelä-Jyllannissa vaan myöskin muualla.

Eräs Etelä-Jyllannissa asuva tanskalainen koulumies kertoi pari päivää sitten allekirjoittaneelle, - ja samansuuntaisia lausuntoja olen myöskin kuullut Sønderborgin varakonsulilta - että Etelä-Jyllannin tanskalaiset ovat tulleet yhä varovaisemmiksi, sikäläiset Tanskan lehdet välttävät visusti lausumasta mitään kritiikkiä Saksan oloista; juutalaisvainoista kirjoittivat kyseessä olevat lehdet huomattavan vähän. Nazi-liike voittaa päivästä päivään alaa, myöskin tanskalaisissa piireissä. Etelä-Jyllannin saksalaiset ostavat nyttemmin tavaransa melkein poikkeuksetta vaan saksalaisista kaupoista.

Saksalaisten pääkeskus ei kuitenkaan ole Tønder (Tøndern) länsirannikolla - virallisestikin kaksikielinen kaupunki (noin 50 - 50) - vaan Sønderborgin (Sonderburg) ja Aabenraan (Apenrade) kaupungit itärannikolla. Viimemainitussa kaupungissa ilmestyy Nordschleswigsche Zeitung, Etelä-Jyllannin saksalaisten

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

pää-äänenkannattaja.

Eräs Kööpenhaminan suurliikemies vahvisti sen, minkä monelta taholta olen kuullut, nim. että Saksa nyt on hyvin tarkka liikeasioissaan Tanskan kanssa. Jos aavistetaan tai epäillään jossakin tanskalaisessa liikkeessä olevan juutalaisia tai juutalaisukuisia, loppuvat yhtäkkiä monivuotisetkin liikesuhteet. Erään Jyllannissa olevan liikkeen johtajan täytyi äskettäin ottaa nimenmuutos, vaikkakin hän oli täystanskalainen, mutta hänellä oli juutalaissointuinen nimi, Isaksen tai jotain sellaista; muuten liikesuhteet olisivat katkenneet.

Ulkoasiainministeriössä vahvistettiin minulle luottamuksellisesti, että Saksan vakoilutoiminta, varsinkin kauppavakoilu, on nykyään nyvin tarkka Tanskassa.

Olen aikaisemmin kertonut mitenkä tšekäläisen Saksan lähetystön aloitteesta Berlingske Tidende-lehden tunnettu toimittaja Nic. Bladel lokakuussa toistaiseksi erotettiin toimestaan, koska hän oli lehdessä kritisoinut Saksan oloja (ennen juutalaisdraamoja) ⁺⁾ Tapaus ei ole ainoa Tanskassa.

Viime viikolla tapahtui seuraavaa, jonka todenperäisyyden olen saanut vahvistetuksi. Bredgaden varrella sijaitsevalla Kööpenhaminan suurimmalla kirjakaupalla oli eräässä ikkunassaan m.m. pari kappaletta Hitlerin Mein Kampf-kirjaa muitten poliittisten kirjojen joukossa. Ikkunassa ei ollut mitään kommunistista kirjallisuutta - ei sinne päinkään - vaan englantilaista, Saksaa kyllä arvostelevaa kirjallisuutta.

+) Nytemmin hän on kyllä taas työssään.

Saksan lähetystön sanomalehtiavustajan taholta kehoitettiin kirjakauppa Høst'iä poistamaan muut kirjat siitä ikkunasta, missä oli Hitlerin kirja. Vastattiin kohteliaasti kirjojen asettamisen olevan kirjakaupan asian. Kului pari päivää, jonka jälkeen uudestaan soitettiin Saksan lähetystöstä ja huomautettiin, että ellei muutosta silloin ja silloin tapahtuisi, oli Høst vaarassa hyvin pian menettää liikesuhteensa kaikkiin Saksan kustannusliikkeisiin ja kirjakauppoihin. Ikkunan järjestelyssä tapahtui muutos seuraavana päivänä.

"Man bemerkte die Absicht...."

+ + +

Mitä tulee Mme Tabouis'n Pariisista levittämiin huhuihin, että Tšekkoslovakian jälkeen olisi Tanskan vuoro tulla Saksan vasallivaltiksi, on tietenkin täältä käsin vielä vaikeata sanoa perustuvatko nämä tiedot saksalaisiin asiakirjoihin. Ruotsin lähettiläs (Hamilton), jonka kanssa puhuin asiasta tänään, arveli, että korkeintaan voi olla kysymys Etelä-Jyllannista. Tšekäläisessä ulkoasiainministeriössä ollaan tietysti hyvin pahoillaan L'OEuvre'n kirjoituksesta.

Kööpenhaminassa, 17 p:nä joulukuuta 1938.

A. N. Munkki